

B II
3432

GHEORGHE JURMA

PAVEL BELLU

PERSONALITĂȚI CULTURALE DIN CARAȘ-SEVERIN PERSONALITĂȚI CULTURALE DIN CARAȘ-SEVERIN

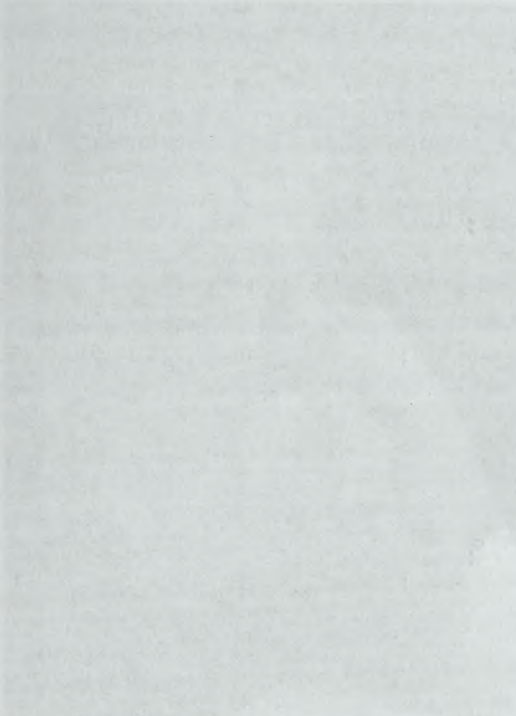

EDITURA TIM

B 43 y

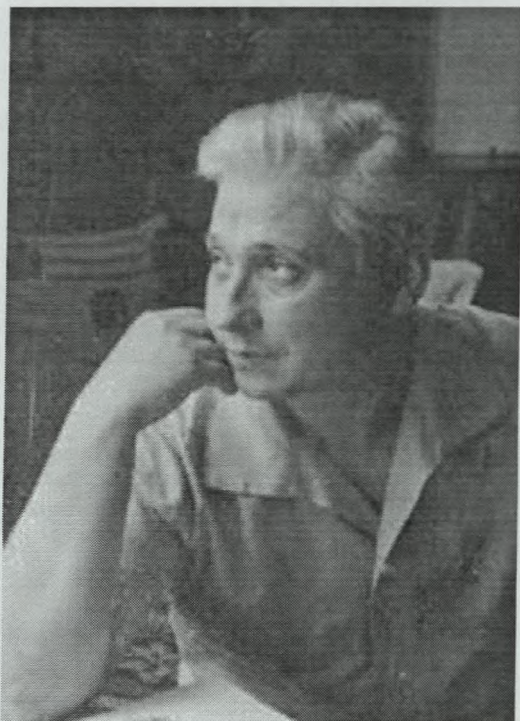
Gheorghe Jurma

PAVEL BELLU

EDITURA TIM BELLU
B-CAD-200702070101010101

Seria
**PERSONALITĂȚI CULTURALE
DIN CARAȘ-SEVERIN**

ISBN 978-973-696-343-8

Gheorghe Jurma

PAVEL BELLU

Editura TIM Reșița

2016

BIBLIOTECA JUDETEANĂ
"PAUL IORGOVICI"
CARAS SEVERIN
Nr. inv. 384975

Ediția I
1987

ISTORIA SAU TRAGICUL SENIN: PAVEL BELLU

Debutînd ca poet încă din anii liceului (**Candelabre albastre**, 1936), Pavel Bellu a rămas poet în tot ce a întreprins, indiferent că a practicat eseul, romanul sau piesa de teatru. În filigran, poezia răzbate solar și ardent (**Flori de piatră**, 1940; **Elogiul simplității**, 1967; **Arhitectura gândului**, 1977; **Lebăda solară**, 1984).

Dincolo de poezie se lasă descoperit un filon dramatic-filozofic al viziunii și chiar – indubitabil – al existenței lui Pavel Bellu.

„S-a întâmplat – nu știe, nici de ce, nici cum – ca sufletul acestui autor să-și afle adăpostul firesc numai în dimensiunea lirismului tragic. Acolo, la Hotarul dintre inteligibil și neinteligibil, el vibrează cu toate vocalele sale în floare“. Astfel, se autocaracterizează, în postfața unui volum din 1976, poetul Pavel Bellu. Și tot el, cu aceeași tăioasă limpezime adaugă: „Căutîndu-se, autorul a descoperit o viziune potrivită: seninătatea și a descoperit, deasemeni, un mod de expresie: simplitatea“.

Cu o constantă aspră și în formule de diamant, acest autoportret se regăsește de-a lungul celor cinci decenii de activitate literară,

atingînd, cum s-a văzut, geometria muzicală a unui program. La început, a fost doar intuiția suferinței (la Eminescu, Avram Iancu, Horia, Tudor – eroi care-l vor obseda mai târziu), apoi s-a impus mai clar ca o învățătură a istoriei spre a deveni, în final, o filozofie a tragicului senin.

Interpretîndu-l pe Blaga într-o cercetare fundamentală pentru opera scriitorului de la Lancrăm, dar și pentru înțelegerea istoriei și a culturii din Banat – **Lucian Blaga în marea trecere** (1970), Pavel Bellu își expune în detalii viziunea teoretică despre artă și sensul ei. Alte intervenții – între care prefața **Autocăutare modernă**, la volumul **Ritmuri din țara lui Iovan Iorgovan** (Reșița 1970) – tind să precizeze, de asemenea, pe de o parte, filozofia tragicului senin, pe de alta – concepția că poezia este „inteligentă înlăcrimată”. În acest spirit se scriu romanele sale **Fericita jale a Cumbriei** (1978) și **Focul rece** (1982) – două reconstituiri ale istoriei bănățene –, piesele **Avram Iancu** (1970) și **Muntele cu 77 de inimi** (1977) precedate de **Iancu și pajura, Capul din fîntînă** (Reșița 1972), apoi volumele de versuri **Elogiu simplității** (1967), **Arhitectura gîndului** (1977), **Lebăda solară** (1984), toate vădind azi o unitate profundă de cristal și propunînd o operă peste care literatura Banatului nu poate trece.

Prin eseu **Blaga în marea trecere** (Editura Eminescu, 1970), scriitorul bănățean raportează pe autorul **Spațiului mioritic** la Lugoj și familia Brediceanu, la spațiul și istoria Banatului, într-un

context interesant și valid. Aici, pentru prima dată, expune Pavel Bellu filozofia despre „tragicul senin, caracteristic bănățenilor“. Sub acest semn se plasează nu doar incursiunea istorică citată ci și cărțile pe care le-a dedicat unor mari personalități bănățene, cu gândul evident de a demonstra specificul acestei regiuni în care el însuși se născuse.

„Ce este pentru el seninătatea tragică sau, într-o expresie proprie, tragicul senin? – se întreabă autorul în postfața volumului de versuri **Arhitectura gândului**. – Varianta de pisc a tragicului optimist în care primează, invariabil, eroul fără vină. Crescut în spațiul culturii orphico-zamolxiene, era firesc ca autorul să-și fi apropiat o astfel de viziune. El are conștiința că se confesează în fața semenilor ca în fața zeilor.“

Fericita jale a Cumbriei (Editura Facla, Timișoara, 1978) este primul roman despre Eftimie Murgu, erou căruia Pavel Bellu i-a mai închinat poeme, eseuri și o piesă de teatru. O caracterizare mai exactă a cărții ne-ar da-o, poate, termenul „frescă literară“ (a anilor 1830-1870), cum crede autorul însuși când precizează cu precauție că vine din lumea poemului și a eseului.

Bănățean convins, Pavel Bellu restituie actualității portretul uneia din eminențele istoriei Banatului. Scriitorul utilizează în acest sens documente inedite, inaccesibile pînă acum istoricului (mai ales cu privire la marea tăcere a lui Murgu, la drama sa sentimentală și la ultimii ani ai profesoratului său). Portretul se

vrea cioplit în esențe tari, nici un cuvânt nu e îndestulător pentru a-l auri. Într-un demers blagian, profilul lui Murgu este desprins din spiritul MUNTELUI și proiectat pe ecranul marilor idei. Murgu e „duh muntos; caracter munte“. Gînditorul revoluționar este „un caracter de bronz“, un spirit ardent al dreptății, al absolutului: „Dăruirea mea către o idee este totală. (...) Aceasta este morala și etica MUNTELUI care m-a crescut. (...) Eu nu pot avea decît statornicia stîncilor ...“ Elogiul muntelui este un elogiu al puterii morale. (De altfel, și atunci cînd scrisese despre Blaga, Pavel Bellu citează întîlnirea cu muntele drept unul din elementele hotărâtoare ale vieții poetului din Lancrăm).

Romanul are o osatură dramatică. Abrupt, această structură e pusă în lumină încă de la prima propoziție: „Aștept să fiu executat“. Scrisă astfel, în cea mai mare parte, la persoana I, narațiunea are un caracter evocator și confesiv. Eftimie Murgu își rememorează viața, ideile și atitudinile în două momente cruciale: așteptînd să fie executat, prin 1850, după înfrîngerea revoluției sau așteptîndu-și inevitabila moarte (prin 1870), finele unei vieți care devenise insuportabilă datorită bolii și deziluziilor politice. Cele două momente – ale acțiunii („filozofia mea e fapta“) și ale tăcerii – sînt surprinse în cele două părți ale volumului, simbolic denumite **Focul** și **Apa**. Prima este cartea revoluției, a doua e a iubirii lui Murgu pentru Edl, fiica unui demnitar maghiar.

Deși obiectiv sînt create, deci, toate premisele maximei tensiuni epice, autorul își moaie condeiul în aur de lirism, iar narațiunea sa poetic-filozofică devine – pe alocuri, din această cauză – mai puțin autentică. Personajele nu se diferențiază decît moral, stilul autorului acoperă cu același argint vorbele lui Murgu, ale fratelui său Lae, ale mamei sale Cumbria („mă iau în piept cu căruța cu opt cai a SORTII, care fulgeră copite de oțel tăios, nimicitor...“) etc. Murgu însuși e împins într-un plan prea abstract, autorul preferînd calmul tragicului senin. Pavel Bellu este, în fond, un moralist superior și un poet. („Afară, vîntul șuieră în degete galbene, zvîntînd genele casei“ ș.a.m.d.). În exces sînt, poate, termeni dominanți ca: stele, lumini, cenușă, metalic etc. Altminteri, ne reține stilul intelectual de mare rafinament și căldură, efectele retorice, frazarea, cadența particulară, după cum ne rețin ideile și concepția asupra istoriei.

Al doilea roman al lui Pavel Bellu este **Focul rece** (Editura Facla, 1982). El urmează unui șir de cărți care pot alcătui o veritabilă cronică a Banatului: un roman despre Eftimie Murgu, un eseu despre Lucian Blaga și Banatul, o piesă (**Muntele cu 77 de inimi**, prezentată la Teatrul din Baia Mare) care-l evocă pe generalul Traian Doda ș.a. Această serie convinge de pasiunea și profunzimea preocupărilor, integrate vizibil unui program de studiere și afirmare a specificului regiunii sale natale. O pasiune lucidă, totuși, în ciuda ardentei ei susțineri, așa cum e cea a personajelor din acest al doilea roman dar

și din celelalte lucrări, căci preferințele autorului pentru asociațiile oximoronice („fericita jale“, „focul rece“, „tragicul senin“) descoperă înțelegerii noastre o coerență a unei gândiri care temperează moral tragismul destinului uman și al istoriei.

Trebuie în același timp să precizăm, imediat că, dacă, în ansamblu, Pavel Bellu reconstituie istoria Banatului, proza lui nu se vrea documentară, nu este o cronică. El meditează asupra acestei istorii, ca orice poet și eseist, introducându-i elementele unei filozofii pe care autorul o numește a tragicului senin. „Eu sînt un tragic senin“ – se autocaracteriza Eftimie Murgu în romanul **Fericita jale a Cumbriei**. O nostalgie a absolutului și o etică puternică definesc personajele, venind dinspre o declarată psihologie a muntelui. Același Eftimie Murgu își recunoaște ca singură zestre posibilă „noblețea Muntelui. Etica lui sfioasă și senină. Demnitatea de platină. Seriozitatea profundă și gravă.“ Eroii lui Pavel Bellu sînt caractere tari, de piatră (de unde și frecvența termenilor munte, stîncă, piatră), dăruiți total Ideii, cum iarăși Murgu o spune direct: „Dăruirea mea către o Idee este totală. Rămîn al ideii și ideea a mea. Fie că ea se numește Revoluție sau Femeie. Aceasta este morala și etica MUNTELUI care m-a crescut.“ Aceasta ar putea fi, eventual, chiar etica bănățeană.

Eroii lui Pavel Bellu sînt „suflete tari“ – cum i-a numit un autor în preajma căruia stă, alături de Blaga, autorul bănățean. Asemenea personaje sînt în romanul **Focul rece** repre-

zentanții familiilor Mocioni și Babeș – întemeietori ai destinului modern al Banatului. Figuri fără de care istoria acestor locuri – și nu numai a lor – nu poate fi înțeleasă.

Bazat pe voluminoasa monografie a lui T. Botiș despre familia Mocioni, pe studiile lui Sever Bocu și pe alte surse ale istoriei secolului al XIX-lea, Pavel Bellu conturează o imagine a luptei bănățenilor pentru drepturile naționale ale românilor din Imperiul habsburgic. Deși se oprește la întâmplările derulate în numai câțiva ani (1858-1865), prozatorul face o largă incursiune în timp (fie în istoria Banatului, fie în cea a strămoșilor macedo-români ai Mocioneștilor, sedimentată – prin excesivă poetizare – pe mitologie, înfrățind „cei doi EL, Apollon și Zalmoxis“), fie în spațiu (Viena, Pesta, Lugoj, Foeni, Birchiș, Hodoni etc.), antrenând astfel în prim-planul scenei numeroase figuri istorice. Avram Iancu, episcopul Andrei Șaguna, Em. Gojdu, At. Marienescu, familia Brediceanu, împăratul sau ministrii săi etc., caracterizați cu promptitudine: pe de o parte caracterele de piatră ale eroilor săi preferați, de alta veninul figurilor antipatice. Apar multe portrete luminoase de femei și o caldă atmosferă familială. Cele mai importante personaje sînt desigur Andrei Mocioni (omul activ, „luceafăr“ al națiunii, cel care determină mobilizarea energiilor și averii Mocioneștilor pentru burse, ziare, instituții care propagă afirmarea națională și pregătesc intelectualitatea Banatului) și Vincențiu Babeș, eminența cenușie a programului de luptă politică națională.

Pavel Bellu studiază o epocă agitată (revoluții, intrigi și crime politice etc.) și ar fi putut scrie un antrenant roman istoric de acțiune. Bazat pe înțelegerea modernă a convenției literare, autorul preferă să se subordoneze viziunii istorico-filozofice, punînd în centru Revoluția de la 1848 și importanța programului lui Eftimie Murgu. Din perspectiva prozei, romanul său poate fi amendabil, atît sub aspectul construcției narative, cît și în privința aprofundării personajelor; manevrarea acțiunii e prea vizibil (poate și din cauza partizanatului axiologic al scriitorului) subsumată programului autorului sau documentului, iar sintaxa e poetizată („Mai jos munții vocalizează prin gura pinilor...“) pînă la sincopări nefuncționale.

Fiind fundamental un poet, Pavel Bellu scrie sub specia frumosului, cu un lirism metaforic arhitectural, cu detașări plastice din care răzbat ecouri muzicale: „Totul era, deocamdată, o vibrație de corzi, flaute și piculine, în așteptarea dezlănțuirii senatorului imperial Mocioni, care concentra întrega simfonie dramatică. Furtuna.

Și el apăru. Ca totdeauna tăiat în rocă. Nu înalt, dar vîrtos. Distins. Profund. Fulger ghemuit într-un om.“

În asemenea pagini, Pavel Bellu urmează linia artistă a celui mai estetic și baroc prozator bănățean, Ilie Ienea, multe descrieri miniaturale, filigrante îl pun în valoare („Vînturi subțiri alergau în opinci diafane“). Patetismul se lasă sesizat sub cupola pasiunii lucide, programatice. Cărțile sale descoperă coerența unei gîndiri care

temperează moral tragismul destinului uman și al istoriei.

Teza tragicului senin din romanul dedicat lui Murgu e regăsită în focul rece: „tragicul cosmic se cuvine să fie SENIN.“ Și printr-o ordine implacabilă a cosmosului o regăsim, dureros, în propria existență a autorului. Paralizînd, ca urmare a unui accident vascular cerebral, trăind ultimii ani de viață plîngînd interior, reînvățînd, tenace, să scrie cu mîna stîngă, Pavel Bellu exemplifică parcă istoria bănățeană.

Mucenic al suferinței, tragic supus înfrîngerii, verificîndu-și înlăcrimat filozofia, a terminat un alt roman despre Banat ce ar fi putut să-i apară în scurt timp. Scria poezie, căci poezia i-a fost modalitatea fundamentală de-a exista. Cărare către marele ADEVĂR, silabă a eternității.

Extragem dintr-o scrisoare răspuns la invitația de a participa la întîlnirea fiilor județului Caraș-Severin (27 august 1984):

„Grav suferind de doi ani și nouă luni (paralizie bilaterală în urma unui accident cerebral vascular) am primit cu mare bucurie invitația județului meu de baștină. Dar eu, în septembrie, nu pot culege strugurii fericirii obștești, ci doar frunzele imaginare.

Totuși, în gînd, ridic vocala de aur a cupei, urînd tuturor sănătate.

După vreo douăzeci de ani, se pare, ați schimbat în bine culoarea întîlnirilor. Parcă, după acel lung maraton, cînd ne vedeam cu mulți din multe părți, am ajuns la o fază mai intimă.

Faza firesc evolutivă, cînd – adunați în cerc restrîns – discutăm de noi și de ale noastre. De nobis cum nobis.

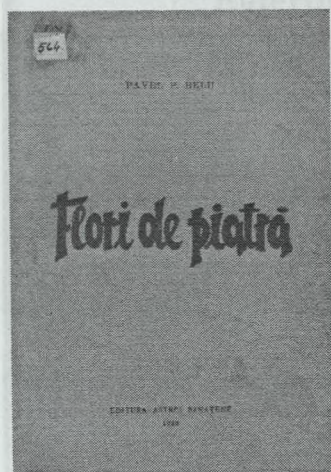
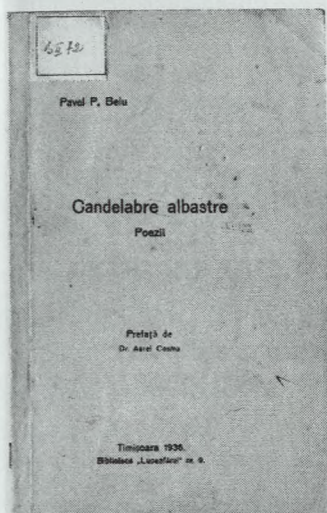
Poate așa vom începe să punem căpăstru risipirii și dizolvărilor. Poate așa vom înțelege mai bine că pămîntul nostru e județul nostru. Ca părtaș din acest tot unic, inseparabil, numit România. Totodată, se va înțelege că nu există transplant spiritual. Ești și rămii ceea ce te-ai născut. Adică popor.

Noi sîntem poporeni din Dacia de Vest. Din Dacia Ripensis. Am realizat noi sufletul Daciei Ripensis? În spirit, cum în metal, cărbune, grîu. Să ne întrebăm.

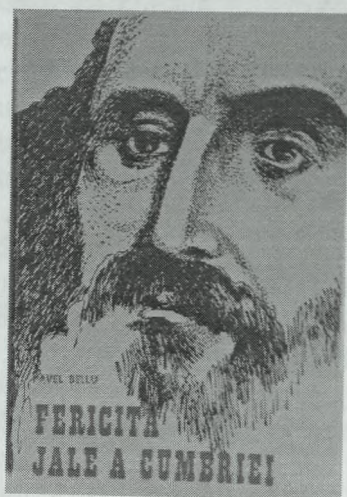
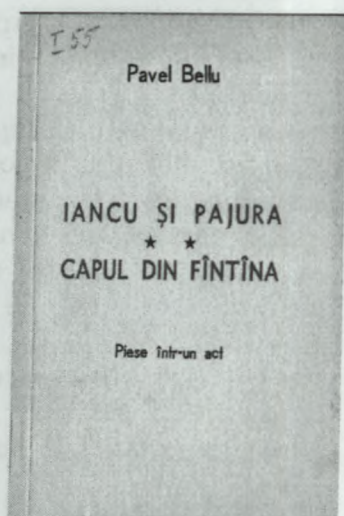
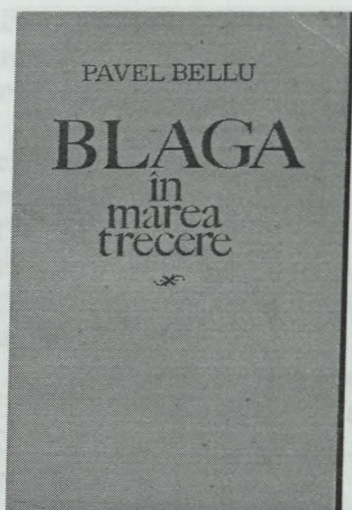
După cum nu există transplant de durată în medicină, nu există nici stări de conștiință adaptabile. Ci stări de conștiință rațională. Sîntem ceea ce sîntem și nimic altceva. Sîntem adică o expresie universală a fondului atavic. Ne cunoaștem noi fondul atavic și expresia lui universală? Să ne întrebăm! Pentru aceasta trebuie să ne retragem lîngă pămînt, ca să-i înțelegem gîndul, limba, filozofia.“

Cel ivit în lumină la Vrăniuț, într-un sat de pe Caraș, s-a retras în pămînt. La Cluj, în orașul fostului său profesor și maestru Lucian Blaga. Rămîne între două date (14 martie 1920 - 9 ianuarie 1988) chipul de azur al unui scriitor de o superbie apolinică, dar mai ales opera lui, densă, strălucitoare în idei și în filigranul scriiturii, dragostea lui pentru Banat și pentru pămîntul românesc.

Pavel Bellu – cărți de poezie

Pavel Bellu – literatură și istorie

O POSIBILĂ BIBLIOGRAFIE

O bibliografie completă a scrierilor lui Pavel Bellu, respectiv a ecourilor lor în presă, nu există. Unele încercări le-a făcut Biblioteca Județeană „Paul Iorgovici“ din Reșița. Ar fi încă o datorie față de scriitorii Banatului, căci puțini dispun de lucrări de referință absolut necesare pentru cunoașterea și înțelegerea lor.

Referințele adunate aici au beneficiat de sprijinul lui Pavel Bellu, urmînd a fi completate pe parcurs și aduse la zi. Deși nu s-a mai împlinit rotunjirea acestei lucrări, ni se pare util a fi redată așa cum s-a întocmit cu vreo patru decenii în urmă. O primă consemnare am realizat-o în 1975-76 pentru **Micul dicționar al personalităților culturale din județul Caraș-Severin.**

LISTA CĂRȚILOR PUBLICATE

- Candelabre albastre**, Poezii. Editura revistei Luceafărul, Timișoara, 1936.
- Flori de piatră**, Versuri. Editura Regionalei Bănățene a Astei, Timișoara, 1940.
- Elogiu simplității**. Versuri. Editura pentru Literatură, București, 1967.
- Blaga în marea trecere** (eseu), Editura Eminescu, București, 1970.
- Iancu și pajura; Capul din fântână** (piese într-un act), Reșița, 1972.
- Arhitectura gândului** (poezii), Editura Dacia, Cluj, 1977.
- Fericita jale a Cumbriei**. roman, Editura Facla, Timișoara, 1979.
- Focul rece**. Roman. Editura Facla, Timișoara, 1982.
- Lebăda solară**, poezii, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1984.
- Antologii
- 11 poeți bănățeni** prezentați de Ion Stoia-Udrea, Editura Vrerea, Timișoara, 1942.
- Poezia nouă bănățeană** (sub îngrijirea lui Virgil Birou), Editura Asociației Scriitorilor Români din Banat, Timișoara, 1944.
- Lirica timișoreană. 1944-1969**, culegere întocmită de Nicolae Țirioi, Timișoara, 1970.
- Țara poezilor** (antologie de Nicolae Ioana), Editura Albatros, București, 1971.
- Epigrame și epigramiști** (culegere alăcutită de Ion I. Mioc), Editura Facla, Timișoara, 1973.

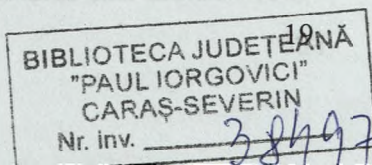

OPINII DESPRE CĂRȚILE APĂRUTE (EXTRASE)

A) CANDELABRE ALBASTRE

1. „Sufletul poetului este însă mare și cu immense sensibilități. E poate prea voluminos pentru pieptul plăpînd al unui elev de liceu, căruia destinul i-a poruncit să sufere și să îndure, căci numai din dureri nasc luminile cari vor fi orînduite să-i împodobească numele cu nimb literar. Prin publicarea versurilor lui P.P. Bellu n-am vrut numai să lansăm un nou nume de poet – dar să deschidem și perspective de afirmare pentru un talent viguros ce nădăjduim să ajungă la culmi nebănuite.“ (Aurel Cosma, revista „Luceafărul“, Timișoara, II, nr. 10, 1936, 437-438)

2. „Ceea ce m-a făcut să-mi îndrept atenția asupra acestui tînar de nădejde, sunt aprecierile mai mult decît măgulitoare ce i le-a făcut dl. N. Iorga într-unul din numerele de-aastă primăvară ale „Neamului românesc“. Deși cu arta neîncă formată complet, d. P.P. Bellu i se păru marelui învățat că este de toată nădejdea – și în toate cîte a scris acest poet d-lui Iorga nu-i displace decît forma prea modernistă... Părerea marelui îndrumător de la Vălenii de Munte o putem primi întregă.“ (Prof. Aurel Contrea, revista „Suflet nou“, Comloș, VI, nr. 12, 1 ian. 1939)

3. „Nu este nici o îndoială nici pentru noi – și pentru acest motiv subliniem atît rîndurile d-lui Aurel Cosma, cît și numele d-lui Pavel Bellu – că ne aflăm dinaintea unui poet autentic. – Fără îndoială la o vîrstă ca aceea a poetului și în momentul de debut influențele sunt firești. Sensibilitatea d-lui P.P. Bellu este așa de vie și mijloacele sale așa de bune, încît aceste influențe se topesc în calități de concretă originalitate.“ (Ziarul „Curentul“, București, IX, nr. 3169, dec. 1936)

4. „Pavel Bellu nu numai că promite a deveni unul dintre cei mai talentați poeți ai Banatului, ci putem afirma fără sfială că el a cucerit deja un loc însemnat în ierarhia literelor“. (Ion Jivi-Bănățeanu, revista „Luceafărul“, II, 1936, noiembrie, 502-504)

5. „Avem în față așadar o mare promisiune: o promisiune de bună calitate și timpurie; poetul are abia 16 ani“ (Grigore T. Popa, revista „Însemnări ieșene“, I, vol. II-23, 1936)

6. „Poetul nostru are un mod de a privi viața cu totul particular... și vă spun: „ascultați-l!“ E un poet de mari resurse – și e tînăr... foarte tînăr. Dar pe cît este de tînăr, pe atît de matură îi este poezia“. (Mircea T. Bandu, săptămînalul „Națiunea“, Reșița, IV, nr. 30, 1937)

6. „Pavel Bellu este un poet tînăr, a cărui poezie merge pe drumul adevăratei evoluții lirice; pe de o parte către unitate și energie, pe de altă parte către sensibilitate. Linia sa singulară, în care pari a nu vedea decît poezie și poezie, ascunde ceva din năzuințele sufletului cel nou, adolescent, cu poarta lui de intrare: copilăria... Poezia lui este sufletul lui, este viața lui, duișia spovedaniei

făcută propriului suflet. Dincolo de cuvîntul scris și îngrădit în sunetele lui hotărîte, se deșteaptă adîncile ecouri“... (Ecaterina Craiovan, ziarul „Poporul român“, Oravița, 1.I.1937)

7. „În versul poetului Bellu găsim atîta sinceritate, încît ne face să-i dăm dreptate lui și sufletului său singuratic că are o poezie de vaste orizonturi“ (G. Mira – Mircea Georgescu în „Jurnalul“, Craiova, 8 aprilie 1937).

8. „Pavel Bellu, Schuller der VI Klasse, Mitarbeiter bei vielen Zeitungen unde Zeitschriften, ist literarisch soanerkant, dass die angesehente Zeitschrift des Banates „Luceafărul“ seine Gedichte in Buchform herausgab, zu dem bekannte Repräsentant, der Banater Kulturtrager Herr Dr. Aurel Cosma das Vorwort mit einerwitgehendsten Lobpreisung schrieb – Ich lese auch dies Buch, es ist die Klage einer unverdorbenen Kinderseele um den Verlust der Mutter es ist die poetische Vergleich der verwundeten Menschenseele mit der vom Sonnenstrahl durchbohrten Rosenknopse am Wege der Entfaltung zur Blume – es ist das soziale Empfinden der Lichtreich en Menschen mit der in Finsternis schmachtenden armen Bergleuten. Ich lese – unde lese und hore melodische Klange inmitten des schrecklichen Sturmes der von Leidenschaften, vom Hass und Neid der lieben Mitmenschen angepeitscht uns umtobt und wie eine Kriegsfurie alles Schone und Erhabene, und alles was man Kultur nennt, zu vernichten droht.

Ist dies nicht die Melosine? – Der Gesang der Gottin des Sturmes. Ich hore die Melosine singen...Bis dahinbegrusse ich wie in der guten alten Yeit die Melosine mit Brot und Saly und kaufe das Buch „Candelabre albastre“ von Pavel

Bellu". (Sim. Sam. Moldova. Wenn die Melosine singt, în „Oravițaer Wochenblatt“, 31.XII.1936)

9. „Acest tânăr pe zi ce trece evoluiază cu talentul său, proiectându-se ca o vagă perspectivă – Gloria celui mai mare poet bănățean? N-am exagerat cumva imaginația mea? N-aș crede!... Și pentru edificarea cititorilor, un singur fir de mărgăritar, rupt din tulpina versului său...“ (Ion Mihuța, „Curentul nou“, Bocșa, III-1937).

B) DIN PERIOADA PREMERGĂTOARE CELUI DE AL DOILEA VOLUM:

1. „În sfârșit – desprindem o poezie într-adevăr bună și un nume care se cuvine reținut: „Poemul pământului“ de Pavel Bellu, apărut în numărul pe octombrie al revistei Luceafărul de la Timișoara. Poemul d-lui Pavel Bellu are trei părți: Seceta, Rugăciunile, Ploaia. Fiecare din aceste trei părți e un aspect al pământului și cerului, al vitelor și oamenilor prinși în desnădejdea secetei, în speranța rugăciunii și în bucuria ploii izbăvitoare. O înțelegere adâncă a sufletului colectiv țărănesc, cu toate reacțiunile lui în fața fenomenelor naturii, un ochiu dibaci de a prinde amănuntul epic în desfășurarea faptelor obicinuite și un dar de a potrivi cuvintele artistic, iată calitățile incontestabile ale dlui Pavel Bellu... Nu putem reproduce, cum merită, poemul întreg. Îl semnalăm doar fragmentar cui vrea să citească o poezie frumoasă.“ („Adevărul literar și artistic“, București, 13 nov. 1938)

2. „Unul din caracterele cele mai vizibile ale „celui mai tânăr poet bănățean“ este desigur tocmai această siguranță de sine, această – aș putea zice – conștiință a valorii sale, care perzistă în toate manifestările sale culturale. Vom vedea că ea vine

din viața tînărului poet, ca un fel de rezistență și de ironie de destin, direct din influența mediului...Nu; Bellu nu-i desnădăjduit! El nu se umilește nimănui și nici nu încearcă să inspire cuiva milă și compătimire pentru el. Suferă, dar nicicînd nu cerșește după cum nici nu disperează vreodată. Și chiar atunci cînd, chemat de spiritul vremii, trăiește și plînge în versuri soarta moșului, cel veșnic pribeag, și nedreptatea minerului oropsit, dînsul nu vede în durerea lor decît durerea sa". (Nicolae Țirioi, Poesia lui Pavel Bellu, în revista „Rînduri bănațene“, Timișoara, pg. 3-9, ian. 1938)

3. „Pavel Bellu este un cavaler al suferinței. Zic cavaler și nu copil. Copilul rămîne, prin stare și definiție, un subordonat... Cavalerul e omul care-și conduce soarta, chiar cînd soarta lui e suferința însăși. La 16 ani, Pavel Bellu publică un volum de versuri „Candelabre albastre“. În acest volum îl cunoaștem la lumina albastră – adică cerească, senină, clară, transparentă- a atalentului său puternic, rodnic, nobil, ce își caută neconținut forme noi de manifestare, expresiuni originale și variate. P.P. Bellu s-a născut din suferința lui ca om, ca tînăr încărcat de lipsuri, chemat de soartă să lupte cu nevoile ce nu se termină și cu nedreptățile, ce se înmulțesc supărător. Dar suferința nu i-a schilodit sufletul, nu i-a turburat talentul. Și dacă în versurile lui palpită atîta noblețe – cred că suferința s-a transformat în frumusețe și distincție. Astfel – în soarta marilor nature, nimic ce este dureros și nedrept nu întunecă și nu dezechilibrează. Ba mai mult, Bellu se desrobește de jugul suferinței, pentru a se limpezi – prin gîndire – ca un tînăr și plăcut filosof. Filosof al tinereții, care nu capitulează, care nu se frînge, care nu cade.

În presimțirea mea binevoitoare și plină de dragoste și stimă, figura poetică a tânărului Bellu ia proporțiile strălucitoare ale unui mare poet, care va deschide și va înmulți o nouă pagină în literatură noastră. Dar despre aceste prooroci și perspective altădată, în curînd.“ (G.M. Ivanov, „România literară“, București, 10 decembrie 1939, p. 2-5, eseu „Primăvara literară în Banat“)

4. În poemele de dragoste ale lui Pavel Bellu, inima începe să fie chinuită, sufletul – să sufere, omul – să lupte pentru iubirea sa, care se crează ca o victorie... Inima își începe faza umanizării sale. Ea se naște în suflet și se extinde pînă la marginile lui. Dar sufletul poetului are, oare, margini?

Firește, suprema năzuință spre fericire a iubirii este și ea o suferință. Poetul atît de delicat, ca un nou Lamartine românesc, cu sufletul țesut din cele mai fine fire de vis și idealitate, vine să strecoare o lacrimă, două – multe, infinit de multe, peste fatalitatea lugubră și rece. Căci unde și cînd s-a văzut iubire fără lacrimi?

„Te urmărește plînsul care moare

Și roua versului, în care te-am scăldat“...

Binefăcătoare iubire, care rămîne în arta noastră ca „roua vesului“ – în versurile atît de poetice, adînci de realism și umaniste și atît de serafice, ale tânărului și talentatului poet al Banatului, Pavel Bellu.“ (G.M. Ivanov, „România literară“, București, nr. 49, 17 martie 1940, eseu „Iubirea în lirica bănățeană“, p. 2-6)

C) DESPRE „FLORI DE PIATRA“ (iunie, 1940):

1. „Activitatea lui Pavel Bellu pe tărîmul

literei, e îndeajuns de cunoscută. O prezentare în ansamblu îmi pare inutilă. De altfel, d-sa e la al doilea volum și e un apreciat colaborator al marilor reviste din capitală. Dar, e cert, un scriitor nu poate avea numai admiratori. Întreaga istorie a literaturii universale nu cunoaște un asemenea caz. Însă pentru criticul obiectiv, pentru cititorul format și imparțial – sunt prea puțini de fapt – poezia lui Bellu dă prea frumoase nădejdi de renaștere și ridicare a scrisului bănățean. – Dacă autorul „Florilor de piatră“ va rămîne credincios condeiului său, viitorul îl va trece în rîndurile istoriei literare.“ (Ion B. Mureșianu, „Dacia“, Timișoara, 21.VI.1940)

2. „Pavel Bellu are fără îndoială mult din ceea ce se numește har poetic. Și a început bine. Îi rămîne în față un drum lung, care îl va duce foarte departe – și după ce va fi ajuns foarte departe, se va întoarce la ceea ce trebuie să se întoarcă: la poezia pe care o face acuma dintr-o justă intuiție a ceea ce trebuie să fie poezia românească, dar cu toată experiența unei vieți, care îi va da posibilitatea să facă, conștient ceea ce azi face pentru că „așa simte“: simplitatea.“ („Universul literar“, București, din 22 iunie 1940, -fișă decupată în original de Lucian Blaga și aflată în documentele sale, fila 2152)

3. „Anunțat din 1938, volumul d-lui P.P. Bellu se resimte în urma unui efluviu tineresc de lirism, care nu se supune formei, cazul întregii producții poetice din ultimii ani. (...) Acolo unde poetul își depășește mijloacele obicinuite de creație, reușind să ne dea bucăți de intrinsecă valoare, este legătura cu seva poporului, cu folclorul. Toaca-toaca-nelele, incantație de o densitate nemaiîntîlnită, și Pasăre

de pe izvor sînt poezii care îl trec pe Pavel Bellu în primele rînduri ale generației, considerînd generația în tot ce are ea mai ales.“ (Mihu Dragomir, în revista „Tineretea“, București, VI, 1940, pg.199-201)

4. „În volumul Flori de piatră, Pavel Bellu redă viața satului și a celor ce au trăit în mijlocul lui, mai frumos și mai natural decît toți poeții noștri tineri. Poezia nouă românească își croiește prin Pavel Bellu un drum spre un nou crez estetic.“(Mircea Georgescu, ziarul „Vestul“, Timișoara, 11 aug. 1940)

5. „Poezia lui Pavel Bellu are miez... La el subiectul, bănuim că există într-o schemă științifică apriori, dezvoltîndu-se pe ea cu un limbaj senin și bogat.“ (Petru Sfetca, în revista „Luceafărul“, Timișoara, iunie, 1940)

6. „Marea încredere pe care publicul cititor și-a pus-o în Pavel Bellu, la apariția întîiului său volum, nu a fost înșelată.“ (Aurel Bugariu, săptămînalul „Reșița“, VI, 1940)

7. „O aspirație a esteticeii bănățene, oglindind pe cît posibil forma noului ideal artistic, – insistă să menționăm, prin contribuția alături de puținii noștri scriitori de valoare, fiind și bănățean, pe tînărul poet: Pavel Bellu. – Elementele principale din poezia din poezia sa ilustrează facultatea adîncimii poetului. Citindu-i poezia – se resimte îndemnul stărilor pure de sentiment, care îi atribuiesc o personalitate unică în poezia noastră (neluînd în seamă banalitatea regionalismului!)... Bellu pornește dintr-o realitate vădită de propria lui viață. – Tocmai aceasta îl valorifică și-l deosebește de tagma preinșilor din capitală. Autorul Florilor de piatră, prin vădita inovare a versului,

și-a afirmat echilibrul tradițional în spațiul poeziei“... (Mihai Godinova, în săptămânalul „Curentul nou“, Bocșa, VII-3, 1940)

D) DESPRE „ELOGIU SIMPLITĂȚII“ (E.P.L. 1967):

1. „Pavel Bellu aduce în poezia sa toate atributele clasicității: setea de armonie, de unitate și echilibru, sentimentul plenitudinii vitale, al acordului cu universul, în care moartea însăși, înțelesă ca un proces firesc, este privită cu liniște...

Tot idealului clasic îi aparține și acest elogiu al simplității, înțelesă ca aceea ce este esențial, fundamental, ca atribut al creației cosmice, al naturii în întregul ei. Pan, zeul naturii, are de aceea atributele simplității: „Cînd vei fi în mijlocul semenilor/prezutendeni ca steaua de foc/ străluminînd în suava seninătate/atunci vei vedea pe Zeu./Atunci, limitele din tine vor fi apus/ și tu vei afla numele sfios al tainei: / SIMPLITATE. Ea este zeul“. Tot din simplitate decurge și iubirea... Și însăși aspirația spre absolute este o aspirație spre ceea ce este simplu, căci simplitatea ultimă e chiar infinitul, Absolutul, ca rezolvare a dualității, cum reiese din poemele „Cumpăna“ și „Poemul seninului“, din care cităm: „O, cum aș vrea să deschid odată/ poarta nesfîrșitului!/Să pășesc dincolo de albastru,/ în împărăția nimicului cristalin/ fără nici o margine, / fără nici un nnume./ În nesfârșitul senin“... (S. Sălăgean, „Gazeta literară“, București, 24 aug. 1967)

2, „Autorul e în felul său un calofil, un idealizator al verbului, căutînd să-l înobileze printr-un gen de tandrețe specială. Simțirea sa devine un velur ce protejează cuvintele și vrea să le preserve de o eventuală minimalizare. Pavel Bellu

pare pătruns de importanța gestului poetic și scrisul reprezintă pentru el un ritual aproape sacru, așa cum era probabil munca pentru măestrii străvechi, cei ce-au lăsat atâtea opera trainice în lemn sau în lut. El lucrează versurile cu conștiința că alcătuiește ceva solid, menit să dureze multă vreme, are un desvoltat simț al măiestriei artizanale. Și într-adevăr poemele lui – în mare parte niște elogii ale lumii concrete, cu formele și culorile ei – mărturisesc această pasiune pentru potrivirea iscusită a cuvintelor, uneori chiar în surprinzătoare apropieri. Dacă tonul imnic insuflă o anume noblețe poeziilor sale sau le dă o aură solară, nu lipsită de prospețime, percepția sensorială intensă cu care este înzestrat autorul le împrumută un relief și un colorit aparte.

Ciclul „Din cîntecele lui Orpheu“ e cel mai ilustrativ și înseamnă poate și stadiul cel mai înalt atins de poezia lui Pavel Bellu; modalitatea adoptată aprins conture personale și vădește o certă forță de esențializare, de transcendere a materialului brut, ca în acest remarcabil. Final orphic: „Mă izbesc/ de marginea ființei mele,/ ca un izvor în țărnul de piatră.// Zeii înșiși/privesc cu părere de rău-/și-n ochii lor mari/ cît niște fîntîni,/citesc nespusul regret./ Am sîrșit tot ce-I omenesc./ Am ajuns la capătul ființei mele.// De-acum, nu știu ce urmează./ Nimeni n-a mărturisit.“ (Victor Felea, „Steaua“, XVIII, nov. 1967)

3. „Pentru a se ajunge la acest nivel artistic, - al simplității- atrebut să se scurgă un răgaz de peste 30 de la volumele „Candelabre albastre“ (1936) și „Flori de piatră“ (1940). Drumul poetic parcurs de Pavel Bellu a fost acela al oricărui creator autentic – de la complicat la simplu, la

esențe, semn indubitabil al maturizării și desăvârșirii.

Splendoarea peisajului istoric și a peisajului nou românesc este cîntată de Bellu într-un vers exuberant, ponderat de razele „soarelui calm.“

Sunt în volum versuri dense, adînci, fulgurante, uneori de o frumusețe tragică.“ (Alexandru M. Vaida, revista „Astra“, Brașov, nr. 8(15), august 1967)

4. „Volumul de față încununează o activitate poetică de apropae un sfert de secol. Pentru a pătrunde în universul său, trebuie să pornim de la un vers ce ni se pare revelator: „SIMPLITATE, Ea este zeul.“ (Pan)

În templul în care oficiază poetul, divinitățile adorate sînt-poate nu întîmplător-cele geto-dace: soarele, cerul, pămîntul... Dar toate acestea înseamnă creație perpetuă și de aceea și omul supraviețuiește tot prin creație, fie că e vorba de „Cloșca cu puii de aur“, fie de un simplu vas de lut, în care utilul se împletește armonios cu frumosul.

Căutarea adevărului echivalează, la Pavel Bellu, cu aspirația plantelor către lumină.

Fiorul tragic izvorît din mitul cu profunde semnificații umane al lui Orfeu își pune amprenta asupra poeziilor cuprinse sub titlul „Din cîntecele lui Orfeu“. Sunt versuri învăluită parcă într-o lumină crepusculară, care le dăruie o frumusețe gravă, tulburătoare.“ (T. Biolan, revista „Argeș“, nr. 8(15), august, 1967)

5. „În fruntea cărții de față stă un moto: „Finesse et vigueur,/ subtilite et Coeur“ prin care poetul încearcă a se autodefini; În ea, P. Bellu și-a adunat rodul meditațiilor sale poetice de un sfert de veac, înfățișîndu-ni-se astăzi ca un poet în

toată puterea cuvîntului, ca un „poet de idei“, cu o lirică de idei, încărcată cu sensuri filozofice mai mult sau mai puțin transparente. Ceea ce este și normal, din moment ce poetul însuși mărturisește că are – fie și chiar – „simple afinități“ cu Lucian Blaga și Tudor Arghezi.

Există în poezia lui Pavel Bellu o lumină solară – proprie poate numai lui, în lirica noastră – care îmbracă totul (nu știu prin ce asociație de idei am ajuns să mă gîndesc acum la petele de soare ale paletii lui Van Gogh!), chiar și fiorul tragic al mitului orphic.

Intelectual rafinat, mînuind dezinvolt și cu pedanterie parcă, forme tradiționale și moderne de versificație, poetul stăpînește suveran chipurile și strunjește formele cu eleganță, dîndu-le rotunjimi de amforă și mlădieri de nai“. (Dorin Suru, în ziarul „Pentru socialism“, Baia Mare, 2 iulie 1967)

6. „Poezia de azi a lui Pavel Bellu, deși mărturisește aceeași sensibilitate ca și în trecut, se ridică la înălțimi meditative, ceea ce îi dă o anumită gravitate... În urcușul spre deplină maturizare versul lui primește mai pregnant un caracter viril, bărbătesc. Vigoarea și finețea se împlinesc într-un mod fericit“. (Al. Jebeleanu, „Drapelul roșu“, Timișoara, 22 iulie 1967)

7. „Silueta artistică a lui Pavel Bellu se conturează astăzi clar, fără ezitări, chiar dacă experiența poetică l-a purtat prin „toate curențele“ și nu și-a fixat „nicăieri rădăcini, ca piatra“. În imparțială măsură tradițional și modern, Pavel Bellu se limpezește atît în versul liber cît și în versul clasic, cu aceeași tenacitate, proprie omului aflat în căutarea și exprimarea ideii – pentru că Pavel Bellu este un om care „vede idei“. Cînd

spun că „vede idei“ înțeleg, în primul rând, reliefaarea unui univers propriu, cu toate implicațiile sociale presupuse și neîncorsetat în forme prestabilite“. (Ion Arcaș, „Făclia“, 10 iunie 1967)

E) DESPRE „BLAGA ÎN MAREA TRECERE“ (1970)

1. „Unui creator de sistem care caută totdeauna rădăcinile abisale ale artei, i se cuvenea o căutare a adâncilor rădăcini. Ceea ce încearcă să determine, de fapt, Pavel Bellu sunt factorii stilistici hotărâtori ai creației lui Lucian Blaga. Familiarizat, cum sunt puțini alții, cu opera poetului și filosofului Blaga, el încearcă s-o integreze chiar în spiritul acesteia. „Regionalismul“ său e prospectarea căutărilor în adâncime. Orice creator este expresia unui loc, unui timp, unui stil. Care este cel al lui Blaga? Pavel Bellu pune problema pe terenul ei firesc.

Eseistul crede că înțelegerea lui Blaga este posibilă mai ales prin situarea în contextul anilor săi de formație. Rezultatele sunt luminătoare.

Meritele acestui eseu nu se reduc numai la atât. Pavel Bellu tinde la o definiție completă a operei literare și filozofice din acest punct de vedere. Analizele sunt și ele adesea revelante. Interesantă este singularizarea lui Blaga în postura de poet al iubirii ca mijloc de depășire a condiției umane.

Pentru eseist creația lui Blaga este o încifrare fără a cărei cheie nu poate fi înțeles și apreciat. Ceea ce se face în bună măsură prin traducerea în termeni accesibili, nu și vulgarizatori, a ardentei viziuni poetico-filozofice.“ (M. Ungheanu, în „România literară“, București, 11 iunie 1970)

2. „Studiul poeziei blagiene e, pur și simplu,

el însuși poezie... E atât de adânc Pavel Bellu în tot ce scrie despre Blaga, încît ai impresia că a pătruns în sufletul poetului și i-a descifrat în mare măsură misterul creației“. (Prof. Vasile Ranga, „Flamura“, Reșița, 14 iunie 1970)

3. „Cartea lui Pavel Bellu ambiționează tocmai compensarea în acest sens, adică relevarea unui Blaga uman, a unei conștiințe exemplare de artist și român.“ Am privit pe Blaga din punctul de vedere al dramei lui interioare. Am căutat să-l înțelegem ca om și artist“ (pag.7)

Lucrarea este concepută destul de original, adică „eseistic, la un mod poematice-filozofic“ (pag. 7). Nu este o metodă de lucru, ci un unghi de vedere al unui entuziast cititor și om de cultură, care încearcă să-și rememoreze, mai întâi pentru el, destinul fabulos al unui artist, pentru a-și lămuri el însuși, înainte de orice, marele mister al creației.

Blaga în marea trecere – e cartea unui poet, reflectarea unei conștiințe creatoare, într-o conștiință prin excelență lirică, carte scrisă într-un ton care este acela al unui discipol afectuos.

Expunerea obiectivă, cu caracter precumpănitor analitic, alternează cu relatarea descriptiv-monografică. Sunt pagini de pătrundere chiar de un discret spirit didactic.

Există în carte foarte bune analize poetice, operate la obiect, cu înțelegere, paralele și surprinzătoare asociații de idei.

Bogat în fapte, puncte de vedere noi și sugestii utile, eseul lui Pavel Bellu comunică pasionat, incită la discuție, aruncă deci o sămînță ce se dovedește fertilă spre o nouă înțelegere a unei opere atât de complexă și de bogată, cum este aceea a lui Lucian Blaga.“ (Simion Dima,

„Generații“, Timișoara, nr.6, august 1970)

5. „Două importante contribuții sunt cărțile „Cunoaștere poetică și mit în opera lui Lucian Blaga“ de Mariana Șora și „Blaga în marea trecere“ de Pavel Bellu. Profund deosebite, cele două cărți au totuși o trăsătură comună. Ele se apropie de opera lui Blaga cu un plus de înțelegere, care la Pavel Bellu e și un act de pietate. Opera lui Blaga e văzută astfel, în amîndouă cărțile, ca o unitate organică blagiană – cosmoid.

Mai liric, eseul lui Pavel Bellu contribuie la cunoașterea operei lui Blaga, întii prin amănunte inedite, și prin interpretare, nu lipsită de originalitate și ingeniozitate, a genezei operei. Bellu încearcă, și din această perspectivă, ipotezele sale de interpretare a operei lui Blaga, oricît de criticabile ar fi, sunt interesante, să interpreteze opera lui Blaga cu ajutorul unor date care și trag rădăcinile chiar din filosofia culturii, mai precis din filosofia stilului, la Lucian Blaga.

Nu mai puțin importante sunt, apoi, în cartea lui Bellu, încercările de a constitui atmosfera Lugoșului în timpul anilor de ucenicie, contactul cu opera unor personalități de talia lui Aurel C. Popovici și Caius Brediceanu, orizontul european al acestora și înrîurirea lui asupra creației lui Blaga. Foarte interesante și pentru prima dată puse în discuție sunt, în carte, posibilele înrîuriri exercitate de opera lui A.C. Popovici asupra lui Blaga. Firește, cum am mai spus-o, cartea lui Bellu adoptă, în mod deliberat, structura eseului. Ea e, mai de grabă un mănunchiu de opinii, de foarte multe rodnice și interesante opinii, decît o demonstrație riguroasă a fiecăreia din ele. Dar dacă rostul unui eseu este acela de a incita la

gîndire, cartea lui Pavel Bellu îndeplinește acest rost, cu prisosință.

Ce altă exegeză și-ar fi dorit profesorul nostru de filozofie?“ (Traian Liviu Birăescu, în revista „Orizont“, Timișoara, XXI (195), iulie 1970).

6. „Pavel Bellu face în eseuul său (unic nu numai din acest punct de vedere) „incursiuni în toată opera“ lui Blaga. În acest fel eseistul ne apare ca fiind un profund cunoscător al operei poetului și filozofului din Lančrăm. Pavel Bellu, deși cunoaște principalele lucrări dedicate lui Blaga, nu trimite la nici un fel de bibliografie, toate observațiile sale critice bazîndu-se pe operă. Metoda eseistului este de la operă la biografie și de la aceasta din nou la operă.

Un capitol uimitor este al doilea, întitulat „Viile lui Dionysos“ care relevă „specificul și relațiile lui Blaga cu Banatul.“ Pavel Bellu a fost aici în măsură să spulbere golul din biografia lui Blaga cuprinsă între anii 1924-1926.

Urmărind să prezinte opera lui Blaga „în toată complexitatea ei“, Pavel Bellu se oprește în egală măsură asupra poeziei, filozofiei cît și a teatrului, dîndu-ne astfel un studiu complet. Dramaturgia lui Blaga este analizată și reinterpretată în măsura în care ea necesită o viziune nouă. În realizarea operei dramatice, ne spune eseistul, „s-au angajat cu toată hărnicia creatoare, poetul și filozoful“.

Fin cunoscător al operei lui Blaga, Pavel Bellu (el însuși poet și filozof) a scris un eseu care nu va putea fi ocolit de viitorii exegeți.“ (Octavian Doclin, în revista „Gaudeamus“, a Inst. Pedagogic Oradea, IV, nr. 3 (22) martie 1971)

Pentru conf. cu originalul
Pavel Bellu

COMPLECTĂRI OPINII CRITICE

(extrase)

F. DESPRE POEZIE ÎN GENERAL ȘI DESPRE TEATRU ÎN SPECIAL

- „Întîiul poet în ordine alfabetică, este Pavel Bellu. E veniaminul culegerii, un fel de Ștefan Baci al Banatului, cu o producție și colaborare la reviste, impresionante, și care exercitează, cu egală virtuozitate, și stilul cu rezonanțe populare și forma fixă a sonetului“. (PERPESSICIUS, Mențiuni critice: Ion Stoia Udrea: 11 poeți bănățeni, cu 11 portrete de Catul Bogdan, în ziarul „Acțiunea“-București, nr. 661 din 13 noiembrie 1942)

- „Ultimul spectacol aduce în dramaturgie un nume nou: Pavel Bellu. Lucrarea sa, Avram Iancu, scrisă cu o bogată documentare, dovedește un real simț al dramaticului și mijloacele necesare de a crea personaje vii, convingătoare. E un incontestabil merit al teatrului de a fi promovat un text valoros, ajutînd pe autor să dea o versiune mai scenică.“ (Traian Șelmaru, „Trei spectacole din Baia Mare“ la București, în ziarul „Informația Bucureștiului“, 24 februarie 1973, pg. 2).

- „Îl cunoșteam pe Pavel Bellu ca poet și eseist – un poet cu o frazare clasică, echilibrată, atent și sever studiată, un eseist cu profunde și elegante gusturi, mereu stăpîn pe marile herghelii ale cuvintelor, un scriitor senin și retras în înțelepciunea sa ca un melc în casa cuvintelor, cînd se arată iarna pură ca o seninătate tragică peste treburile naturii. Pavel Bellu ni se dezvăluie acum ca dramaturg; un dramaturg pentru care

teatrul e o sinteză de poezie, eseu și proză aforistică. Drama sa, Avram Iancu, pusă în scenă de Teatrul din Baia Mare, dovedește această îngemănare cu prisosință. (...) Pavel Bellu răspindește cu generozitate aburii dulci și sănătoși ai poeziei, elegantele judecăți de valoare asupra tragicului optimist, precum și pildele calme sau ironice ale împerecherii cuvintelor într-o limbă în care aforismele bat, ca inimile, la tot pasul.

Autorul are dibăcia de a ține nu sub tremur și cutremur spectacolul, ci sub tensiunea logică a unei frazări. Cu un aer clasicizant (sigur, piesei i se pot aduce și amendamente!) adevărurile rostite de contemporanii lui Avram Iancu, sau rămase în rapoartele scrise de mîna acelor moți geniali, înflăcărați de patima sacră a libertății neamului românesc sînt topite în sufletul dramei. Pavel Bellu n-a vrut să facă din personajul său limite, înseamnă a ignora structura scriitorului (...) Prin Avram Iancu, Teatrul din Baia Mare își înscrie la activ încă un moment artistic meritoriu.“ (Ion Cocora, „Avram Iancu“, în revista „Tribuna“, XVII, 10 (846), din 8 martie 1973, pg. 10).

– „Nu am modificat de astă dată faptul istoric – care rămîne obiectiv, verist – ci am căutat să descopăr dimensiunile interioare ale lui Avram Iancu; aceasta e noutatea personajului: un Iancu înțelept, cu fruntea de două ori mai sus decît epoca lui. Un neînțeles. Un geniu politic-revoluționar sacrificat.“ (Autorul în interviul „Avram Iancu într-o nouă viziune dramatică“ de Ion Arcaș, în suplimentul duminical al ziarului „Făclia“, Cluj, 25 martie 1973)

– „Autorul își concepe personajul ca pe un luptător care se sacrifică integral în numele

idealurilor majore ale colectivității, suportînd cu seninătate efectele tragice ale acțiunilor lor, desbrăcate de orice tare sau răstălmăciri, luceafăr trist al istoriei românești, simbol al luptei contra absolutismului pentru toate națiunile transilvano-carpatice, frunte de două ori mai sus decît mentalitatea vremii, pe care o neagă și o sperie. Și toate acestea la numai 24 de ani. De altfel, însuși Marx însemnase în cuvinte de riguroasă precizie consacrarea lui Avram Iancu drept cel mai de seamă reprezentant al revoluționarilor români din imperiul habsburgic. Ori, Pavel Bellu pornește – după propriile mărturisiri – de la îndemnul lui Marx în virtutea căruia revoluția de la 1848-1849 se poate constitui pilon al unei tragedii moderne. Cumpănește și principiile lui Georg Lukacs relative la drama istorică. Și pornind de aici, folosește o rețetă estetică proprie: tragicul senin, echivalentul tragicului pur fără vină al lui Volkelt. Una din variantele de pisc ale tragicului optimist. Eroi dedicați integral omeniei și binelui universal, cu prețul totalei lor jertfe. Pe de altă parte, convingerea exprimată de Hegel și de Marx despre dramă, ca reprezentînd genul de artă cel mai filosofic, deci „o sinteză de poezie, eseu și proză aforistică, dincolo și mai presus de ele“, îl conduc pe autorul lui Avram Iancu – prin conținutul de metafore pe care îl înglobează textul – mai mult spre poemul dramatic, decît spre drama istorică. (...)

„Tonul întregului spectacol – demn, sobru, realist, cu un ușor patos romantic – decurge tocmai din această viziune, reușind să comunice lucid mesajul patriotic și umanitarist al dramei. Spectacolul cîștigă apoi ca expresivitate, prin compoziția scenică. Sunt momente de mișcare și de

dispunere în scenă a grupurilor ce stîrnesc de la sine admirația“. (Pavel Bellu, „Avram Iancu“, în ziarul „Pentru socialism“ din Baia Mare, XXIII, 5889, din 6 ianuarie 1973, pagina literatură și artă.)

– „*Avram Iancu* impresionează atît prin grandoare, cît și prin siguranța regizorală și interpretativă.“ (Iosif Mira, de la revista „Teatrul“, în articolul „Un succes de prestigiu, Turneul Teatrului dramatic din Baia Mare în capitală“, de Mircea Marian, în ziarul „Pentru socialism“, Baia Mare, 11 martie 1973, pg.2)

– „Avram Iancu. Un spectacol neașteptat. Neașteptat, pentru că nu bănuisem această limpezire, curățenie a gîndului de regie pe care a semnat-o Marius Popescu, fiindcă teatrul istoric a fost atît de des ratat (ca idee), încît nu mai credeam că poate fi reabilitat. Din fericire a fost, grație actorilor de la Baia Mare.“ (Dinu Kivu, de la revista „Contemporanul“, în articolul citat mai sus.)

– „Spectacolul cu drama *Avram Iancu* de Pavel Bellu conține, la rîndu-i, o colaborare – cea cu experimentatul și inspiratul scenograf Mircea Matcaboji – punctul său cel mai realizat. Regizorul Marius Popescu a reușit în acel decor un spectacol cu emoționant halou patriotic – primit ca atare și de publicul bucureștean, avînd mereu alături în interpretarea intențiilor sale același devotat colectiv ce-și desvăluie aici noi fațete ale talentului“... (Adrian Lupu, regizor artistic din București, în articolul citat mai sus.)

– „Piesa istorică *Avram Iancu*, pusă în scenă de Teatrul dramatic din Baia Mare, este, fără îndoială, o lucrare valoroasă. Textul dramaturgului

Pavel Bellu – are incontestabile calități literare, o ținută plină de noblețe și un savuros pitoresc dialectal; i-am reproșa totuși autorului abuzul de metafore și o prea cizelată ornamentare artistică.(...)

„Pentru cine nu știe prea bine ce înseamnă un decor funcțional, scenografia lui Mircea Matcaboji ar fi fost fără îndoială edificatoare: - totul impunător, solemn, sobru, și iscusit compus, ca simetria perfectă a unui templu grecesc“ (Ovidiu Constantinescu, „Avram Iancu“, Teatrul din Baia Mare la București, în revista „Luceafărul“ – București, XVI, 32 (589), din 11 august 1973)

– „Aplauzele porneau spontan și se potoleau cu greutate; fețele tuturor străluceau, iar cei mai bătrâni duceau mâna din când în când la ochi; parcă era proaspătă amintirea crăișorului, zbuluciumul lui, dragostea lui pentru popor. La Beiuș au venit la reprezentație țărani din Hinchirig și Roșia, sate care au luptat aproape în întregime sub stegaul lui Iancu. Aplauzele strănepoților lor nu mai conteneau. Reprezentațiile de la Deva, Sebeș-Alba, Sibiu și Mediaș, orașe în care sălile deveniseră neîncăpătoare, au decurs într-o atmosferă sărbătorească.

„Dar nu numai spectatorii erau emoționați, ci și actorii. Unii spuneau că nici la premieră n-au avut emoțiile pe care le-au avut în aceste spectacole“ (Virgil Fătu, actor la Teatrul dramatic din Baia Mare, în articolul „Cu Avram Iancu în Țara Moților“, ziarul „Pentru socialism“, Baia Mare XXIII, 5991, din 5 mai 1973, pagina 3 literatură și artă.)

G. DESPRE PIESELE INTR-UN ACT „Iancu și pajura“, „Capul din fântână“

– „Bine documentate, respectând autenticitatea evenimentelor istorice, specificul epocilor și provinciilor unde se desfășoară acțiunea, cele două piese într-un act, semnate de Pavel Bellu într-o ediție reșițeană, se rețin prin calitatea scriiturii, pentru lumina pe care o proiectează asupra lui Avram Iancu și Tudor Vladimirescu, învăluindu-i într-o aură de tragică măreție“. (Nicolae Sîrbu, „Două piese într-un act“, ziarul „Flamura“, Reșița, XX, 2565, din 14 februarie 1973)

– „Premiera pe țară a piesei într-un act *Capul din fântână* de Pavel Bellu pe scena Casei orașenești de cultură din Oravița – are multiple semnificații(...) Text dificil prin structura sa, care este mai de grabă un scenariu, piesa lui Pavel Bellu presupune un considerabil efort din partea regiei și a scenografiei, ca să nu mai vorbim de interpreți, în sensul că economia lucrării solicită un ritm alert, o interpretare actoricească exemplară, și soluții simple pentru decor.

„Se poate spune că în majoritatea lor aceste probleme și-au găsit fericită rezolvare. Regizorul Petre Chirițescu și scenograful Ion Călin au conlucrat laborios și au realizat un spectacol omogen, o atmosferă specifică acelor zile fierbinți de confruntare între Tudor Vladimirescu și boierii asupritori, un emoționant poem scenic.

„Spectacolul începe liric, poate prea liric, dar crește treptat, câștigînd forță emoțională pe parcurs și mai ales în final, transmițînd dincolo de rampă mesajul generos al textului și esențialitatea lui ideativă și în frumusețea limbii vorbite de personaje“. (Ion Crișan, „Capul din fântână“, pe scena Teatrului din Oravița, ziarul „Flamura“,

Reșița, XX, 2641, din 13 mai 1973)

H. DESPRE „Fericita jale a Cumbriei“, prezentată cu titlul schimbat „Așa vroia Eftimie“ (inclusiv la radio București)

– „De o bună primire s-a bucurat premiera piesei *Așa vroia Eftimie* de scriitorul clujean Pavel Bellu, originar din județul nostru. (...) Această lucrare, adevărat poem dramatic cu caracter evocator, readuce în fața spectatorului contemporan câteva din frământările epocii în care Eftimie Murgu și-a desfășurat activitatea pusă în slujba unui înalt ideal patriotic și umanist. Tablouri, relativ bine conturate, ni-l prezintă la Lugoj, apoi în închisoare și din nou în orașul de pe malurile Timișului, în momentele de triumf ale revoluției. O frumoasă scenă, de un tragic sublimat, se petrece la Rudăria, unde Cumbria, mama revoluționarului pașoptist, departe de fiii săi (unul ucis), încheie o invocație astfel: „Fericită sunt în jalea mea“. (Nicolae Sîrbu, „Spectacol omagial dedicat anului revoluționar 1848“, ziarul „Flamura“, Reșița, XX, 2623, din 22 aprilie 1973)

(Notă: o sinteză a piesei a fost interpretată și de un colectiv al Teatrului Național Cluj, la radio Cluj. La radio București interpretarea s-a făcut de un colectiv al Teatrului de Stat din Reșița. Tot o sinteză s-a prezentat pe scena Teatrului din Lugoj, de către actorii Teatrului popular lugojan)

Pentru conformitate cu originalul: Pavel Bellu

Alte COMPLETĂRI bibliografice:

Să fi fost prin anul 1939 când l-am văzut pentru prima dată pe poet la o întrunire a Cenaclului „Altarul Cărții“. Un tânăr liliac, la care parcă frumusețea spirituală se contopea cu frumusețea fizică, citea o poezie din care mai răsună mine două versuri: „...ciocănașe mici de soare/sună-n firul de lumină...“ (...) Trecerea sa printre noi a fost marcată însă de momente luminoase. Primul moment de acest fel l-au constituit strădaniile și reușitele când lucra ca secretar de redacție la revista „Luceafărul“. Revistei îmbătrânite, nu de ani, ci de neglijențe, tânărul cel plin de visuri i-a insuflat un stil nou, strângînf în jurul publicației toate energiile creatoare demne din Banat și imprimîndu-și exigență, atitudine critică. (Al. Jebeleanu, Pavel Bellu - 65. Elogiul simplității, în „Orizont“, XXXVI, nr. 12(884), 22 martie 1985, p. 8).

Expresia de „simplitate“ pe care a produs-o poezia lui Pavel Bellu vine din cîteva declarații personale. Titlul celui dintîi volum al său de după 1944, **Elogiu simplității** (Editura pentru Literatură, 1967) sau unele arte poetice tranșante („Tot ce-i adevărat e simplu. Sulemenite,/ vorbele dovedesc micime și sărăcie de minte.“). În realitate, însă, poezia sa e destul de complicată, fie prin livrescul ei excesiv, fie prin invazia, într-o vreme a unui „realism“ la fel de excesiv, și, în același timp, profund calofilă. Asupra primei părți a aserțiunii probează întreaga poezie a poetului, înscrisă sub semnul orphismului, al decantării antice, iar asupra celei de-a doua stau mărturie unele declarații involuntare, una urmînd chiar versurilor mai sus citate: „De cîte ori n-am avut ce spune, am născocit/

vorbe goale cărora, cu meșteșug le-am dat lustru/ și le-am vîndut altora, mai goi decît mine.“ Intenția polemică a acestei afirmații se întoarce împotriva poetului și împotriva ideii de „simplitate“. Dar nu e nimic rău în aceasta, deroarece vom aprecia mai mul în opera sa expresia livrescă a unor realități „simple“. Dar „eticheta“ a rămas și cum se întîmplă frecvent în critica noastră, e greu, dacă nu imposibil a fi radiată. Răspunzător este tocmai volumul **Elogiu simplității**, scris aproximativ pe parcursul „obsedantului eceniu“ și care a dăunat, parțial, valorii obținute de poet în două plachete tipărite între cele două războaie (**Candelabre albastre**, Timișoara, 1936 și **Flori de piatră**, Timișoara, 1940 - cărți în spiritul unui neoclasicism frecventat de mai mulți poeți ai timpului). Cartea din 1967, fără a fi sub linia unei valori acceptabile, a practicat un soi de mediocrizare silită, în linia obiectivismului fad al amintitului deceniu, încercînd o mezalianță între lirismul funciar al poetului (extrem de delicat și ca prezență fizică) și epicismul „baladist“ al vremii (...) Simplitatea cea mai sigură a poeziei lui P. Bellu se rezumă, în consecință, la demna dispunere a ei în seria poezilor, fără complexitatea (sau complexarea) ideii de începere sau de sfîrșire a șirului. Locul ei este demn, mai degrabă mai tăcut, decît ar arăta retorica ei, obișnuit, deci: simplu. (Valentin Tașcu, Pavel Bellu - poeziei și simplitate, în „Orizont“, XXXVI, nr. 37 (909), 13 sept. 1985, p. 2).

Realitatea istorică aspră a întrerupt, însă, brusc, rodnică și sensibilă sa activitate poetică, obligîndu-l să intre adînc în vîlmășagul evenimentelor, cu greutățile și cerințele lor. Poetul delicat al dragostei adolescente și al peisajului

natal, cu o prozodie fină, elegantă, a fost nevoit, cel puțin pentru publicul larg, să-și impună o tăcere de peste două decenii, ceea ce nu înseamnă, desigur, că în tot acest răstimp el ar fi părăsit și masa de scris. Dimpotrivă (...). **Elogiul simplității** reprezenta, prin însuși locul său în creația scriitorului, un adevărat volum antologic, deși unitar ca forță emotivă a versurilor, ca farmec expresiv, prin adîncă lor armonie estetică. Pe linia volumelor de tinerețe cu acuratețe și eleganță profunde și cu o încărcătură mai bogată în sentimente, cu transparența lor matură de meditații poetice. (Ion Lungu, Pavel Bellu, în „Tribuna“, an XXXII, nr. 8 (1627), 25 feb. 1988, p. 5).

PORTRETE ÎN LEMN

Sub acest titlu, Pavel Bellu a conceput o serie de eseuri evocînd esențializat (cum îi plăcea să spună și să facă) scriitori și artiști pe care i-a cunoscut și prețuit. Cîteva au apărut în presa reșițeană, nu întotdeauna prompt și convenabil. În legătură cu ele și cu alte probleme, găsim unele referințe în corespondența purtată în timp cu autorul.

Textele lui Pavel Bellu sînt scrise de mîină, cu creionul sau cu stiloul.

Virgil Birou

Un colos, clădit fără economie, ca și Sadoveanu. Asemenea lui, Virgil Birou altoise – pe trunchiul său de uriaș-lăstarul unei sficiuni specifice. Un bun simț, vecin cu resemnarea.

Polivalent, ca toți cei din generația sa, Birou salahorea ziua ca inginer mecanic. După aceea aparținea lui Bachus și lui Apollon. Fiindcă, în colosul de gumă și oțel, se ascundea un condeier îndrăzneț, cu o uimitoare forță de evocare. „Oameni și locuri din Căraș“ nu consacră aici numai o specie literară, ci pun temelia prozei bănățene moderne. Față de subtilitatea eterică a lui Ilie Ienea și față de fantezia epică a Anișoarei Odeanu, Virgil Birou marca un realism robust. Metafora lui de patrusprezece carate era „prețioasă“ dar vitalistă ca însuși autorul ei. După ce a poposit oarecare timp printre „Crucile de piatră din Valea Cărașului“ căutînd să descifreze simbolurile lor brumate, Birou a dat acel roman realist, din castă dură, balzaciană, „Lume fără cer“, cu care se înscrie printre cei mai buni prozatori ai noștri. Birou este un fel de Pavel Dan al Banatului, dar cu o notă de subtilitate și noblețe, în plus. Mai puțin comentat, datorită unor inerții estetice criticabile.

Ciudat destin! Între cei patru pereți ai inimii lui, Birou era un melancolic suav. Dar

cînd ieșea din inimă, în societate, se revărsa
bătăios. Vorba lui izbea ca un bebec în cetatea,
cu zid de fier, a tendințelor artistice nepotrivite.
Prea multă inimă! Și inima lui, care a pompat
vagoane de sînge; creierul care a filtrat și ars
vagoane de gânduri, s-au sfărîmat... S-au mutat
sub doi trandafiri, în cimitirul din Fabricul
Timișorii.

Acuma, cînd trec prin cetatea de pe Beghei,
nu-l mai aflu printre tablourile și sculpturile
lui. Nu mai am orele înalte, de discuții generoase.

Numai vîntul foșnește în trandafiri. Și ei
tac. Tac...

Pavel Bellu

Ilie Ienea

Reprezintă maximum de rafinament stilistic, în proza din Banat și aș îndrăzni – în literatura fantastico științifică a României. „Un fel de Proust al românilor“, spunea Valer Novacu. „Un unic“, afirma Petru Comarnescu.

Ienea a coborât dintre codrenii lui din Valea Almăjului. Din tinda pădurii. Dintr-o lume desfrunzită de orice complicații. O lume a sensibilității.

Scrisul lui nu e epic, ci poemat. Proza lui e imaterială. În loc de cărămidă și var, lucrează cu cristaluri și platină. Senzaționalul său hiperbolic pășește încălțat în verb de catifea. Firesc. Fermecător. Într-o lume a fanteziei pure, pavată cu lespezi etice. Ienea – în copilărie – pare a fi „locuit într-un cântec“. E numai muzică interioară. Și din muzica lui interioară, a construit un univers „VITOLIC“ (romanul său se intitulează „Ard luminile-n Vitol“, Timișoara, 1937). Acest univers este perfect sub raport moral. Aproape absolute, sub raport ethnic – civilizatoriu. Un univers peste care, fulgerînd, se cerne eternitatea... Un socialism cvasi-celest.

De altfel, Ilie Ienea – ca revoltat social – a fost redactorul responsabil al publicației interbelice de stînga „Țărănismul bănățean“. Redactase și revista de artă „Contrapunct“. A

trades pe Baudelaire și din Valery. Și totuși,
Ienea e un mare anonim!

Doctor în drept, Ienea și-a consumat toată
viața la bară și la o călimară administrativă.
Acum, e alb. Pare un Pan nins, împăcat și
obosit. Cu flautul alături, sprijinit de o rază
albă...

Într-un timp, zeii i-au luat vederea. Și acest
subtil colorist – de un rafinament inimaginabil-
rătăcește singur în seara lui...

Nu-l tulburați! E sfântă nevederea lui. Începe
să vadă ceea ce nu se vede...

Pavel Bellu

Stoica de Hațeg

Nu știu dacă aflu scăpărarea de condei, așchiile de marmoră și de metal, cu care să schițez –azi nu în lemn, ci în mozaic – aura fermecătoare a unui mare modern: Nicolae Stoica de Hațeg. Desgropat de sub lespedea ignorării după un secol și jumătate, Nicolae Stoica nu-i numai un tezaur stylistic, ci și un foc gînditor care reflectă tragedia unui veac. Nu din auzite și din cărți. Ci trăindu-l. Judecîndu-l. Și, în final, acuzîndu-l cu ponderat desgust.

Fiindcă popa Stoica din Mehadia (1751-1833) a avut avantajul dramatic de a se fi ridicat din buruiiană. Nu a crescut în mătase boerească, ci în covată și urzică. Ca urmare, a suferit ca orice om de rind – și mintea i-a rămas feriită de fumuri cărturărești, de infatuarea și de ipocrizia cronicarilor cu pana legată de cutare domn sau împărat.

Dar să cumpănim: a scris el o cronică? Însemnările lui eliptice, densitatea verbului – unică poate în istoriografia cu valențe artistice – , fresca violentă, de amănunt, ideile care par creștături din topor sau cartușe caligrafiate, constituie ele o „cronică“? Mi se par mai degrabă o involuntară epopee, eposul dramatic al unui veac, al cărui rezonator a fost Stoica de Hațeg. Dacă istoria literară ar fi cunoscut mai devreme

stilul recent tipăritului nostru cronicar, multe experiențe stilistice ar fi fost suspendate. Damaschin Mioc, după ce ne-a dăruit „Cronica Banatului“ într-o ediție de prestigiu (Editura Academiei RSR, 1969), ne-a mai făcut o bucurie: în revista de etnografie și folclor, tomul 18 din 1973, ne-a îmbiat și câteva fărîme de literatură etnografică, ieșite din pana cronicarului. Necunoscute. După cum necunoscute sunt și preocupările poetice ale lui Stoica de Hațeg. Cele câteva „carmine îndemnătoare și spre cîntat“. Deci, cîntece cu substrat moral, care dorm încă în cartoanele Academiei Române. Stoica înclina spre poemul filozofic, poate obsedat de „ceăle din Olimpul înalt/De grec izvodite“. Poate nișel și de Kant – căci „spațiu timpilor“ – însuși omul l-au izăflat. Și de aceea, poate Stoica de Hațeg cîntă „Vremea fugăreață“, cu accente de glossă modernizantă:

„De privești la ruje, ruja îți înfloare
Ziua bună ceas cît de mic să nu-ți zboare,
Că e vremea fugăreață...“

Și ultimul vers revine în poem, ca un leit-motiv.

„Ceasurile“ l-au preocupat îndelung pe prietenul și povățuitorul lui Tudor Vladimirescu: „Ceasurile zilei – ca rujiile roșii luminează“. Față de cronicarii veacului trecut, Nicolae Stoica nu acceptă pasivitatea orientală a „omului sub vremi“. El, care prin intermediul limbii germane, tradusese fragmente din Shakespeare („Doi tineri

din Verona“) vede altfel „icoana vremii“. Adică la modul activ european.

„calea vieții nu e cale de-a odihni în răcoare,
Pre flori de ruje a dormi pe spate,
Unde după voie, în pripeala de soare,
Tînărul apus apintitură răcoroasă să arate
Pe unde numai versu privighetoarei zace
îndestulare
Și prin ocheti înfloriți răsună cîntare...

Interesant? Lectorul neavertizat ar putea crede, eventual, că după ritm, rezonanțe și picturalitate, versurile aparțin lui Adrian Maniu, nepotul lugojanului Vasile Maniu. Par o traducere din Li-Tai-Pe. Sau un ecou din Budai-Deleanu. Și totuși nu sunt decît însemnările – în cirilică – ale lui Stoica de Hațeg, care, peste timp, a sugerat tipare stilistice moderne. Destin? Prefigurare? Cine știe!

Cărturarii noștri mai noi, care argățesc cu patimă la cultivarea luminilor umaniste – în exploatarea resurselor necunoscute ale Banatului – ar putea cantona mai îndelung asupra unor cronicari ca Stoica de Hațeg, care ne-a rezervat, parcă anume, un tezaur în stare să satisfacă gustul nostru de inedit. Și Banatul – datorită, între altele, bunăvoinței lui G. Călinescu – a rămas o pată albă în istoria literaturii române. Dar istoria literaturii nici nu începe, nici nu sfârșește la Călinescu. Universaulul e generos cu toate generațiile, în neogoita și splendida lor succesiune.

Pavel Bellu

Al. Mocioni – diamantul cultural

Iubite dle Jurma,

Te avertizez că într-o fază de muncă acerbă. Abia azi, am putut să plîng, evocînd pe Al. Mocioni.

N-am putut fi mai scurt! Riscam esența. E o pagină dactilografiată și cîteva rînduri.

V-am văzut „Semenicul“. E bine. Succes!

Cînd și cînd, mai comunicați-mi.

Vă doresc tot binele,

P.B.

P.S. Primiți și pe Vasile Nemiș

Oare găsim atîta lumină marmorată cîtă merită statuia lui morală? De unde azurul cenușiu, pentru ochiul său interior?

Al. Mocioni n-a fost numai un om clădit pe dianafară cu economie, ci mai ales lăuntric un pumn de esențe.

Rațiunea sa diamantină era mulată pe o sensibilitate artistică rară. O matematică, devenită muzică și filozofie.

Apăruse brusc pe terenul luptelor politice, la 1866, cînd abia împlinise douăzecișicinci primăveri. Un fel de armă secretă, arma surpriză, a grupării mocioniste. Neștută. Nebănută. Dar, de la primele focuri, imbatabilă.

O singură bătălie a pierdut, în mijlocul alor săi: cînd, după ce cîștigase votul pentru amînarea prezentării Memorandului, hic et nunc, a încuviințat a doua zi o nouă votare. Cînd partizanii săi plecaseră acasă, iar adversarii, rămași la Sibiu, fierbeau. Se pare că aceste „alegeri“ le-a pierdut cu un vot. Decisiv, însă. Ce a urmat, se știe. *Momentul* se dovedise nefavorabil.

Într-o convorbire intimă, acad. Ștefan Pascu mi-a declarat textual: „A fost cel mai strălucit om politic al Transilvaniei, în secolul XIX.“

Mi-am adus aminte de această declarație zilele trecute, răsfoind colecția revistei „Gînd românesc“, în care, în 1939, Șt. Pascu a publicat o recenzie inimoasă la „Monografia familiei Mocioni“ de Th. Botiș.

Dar, cu timpul, Al. Mocioni s-a retras din viața parlamentară, spre stupefacția unui viitor prim-ministru, care l-a întrebat amical: „Șandor, care-i secretul că tu câștigi toate bătăliile cu adversarii?“ La care, zîmbind, Al. Mocioni a răspuns: „Simplu. Nu-i prostie a noastră la care voi să nu răspundeți cu una și mai mare.“

Viața i-a fost scurtă. Președinte al „Astrei“, vînturîndu-se de ici-colo, un suflu brumos i-a înfipt în piept un cuțit de ghiață. Răceala cronică l-a dus sub iarbă.

Nu înainte de a fi scris despre religie în limitele rațiunii și venind, în acest sens, dinspre Kant în întîmpinarea viitorului Blaga. Nu înainte de a fi primul compozitor român de muzică vădit cultă, în Transilvania. Și nu înainte de a

fi refuzat, din motive de sănătate, titlul de academician.

Valeriu Braniște ne-a relatat ultimele clipe, la Birchiș. Cerul senin intra pe fereastră, vorbind cu florile. Al. Mocioni a rugat un nepot să-i cînte la pian „Marșul funebru“, scris de el la moartea mamei sale, Catherina. Și, în timp ce notele se succedau amar-aromat, Al. Mocioni a închis pleoapele, ca pentru contemplare. Firesc. Natural. Dar zambila cerată a feții lui a rămas nemișcată. Sufletul său diamantin trecuse dincolo.

Pavel Bellu

20 febr '85

Vasile Nemiș și profilul unei cărți

Subțiratic și aerian, profesorul emerit Vasile Nemiș a păstorit cincizeci de ani în satul lui Murgu. I-a învățat pe rudăreni să umble prin păenjenișul literelor și să-și gospodărească, rațional, vitele, turmele, pădurea.

Am cunoscut pe acest om extrem de muncitor și metodic, cu pană harnică, atunci când nevoia de documentare m-a îndreptat spre munții marelui dascăl de la '48. Cu dînsul, am parcurs satul (contemporan-material și istoric-ontologic) de-a fir a păr. Ca doi sociologi versați. De la geografie și răsufletul vîntului pînă la biografia ultimului strop de ploaie. Cu dînsul am cutreerat sufletul anestral al satului și am păscut cu ochiul codri, cerul și rîul săbiat.

Ne-am împrietenit, mai ales prin tăcere. Și iată că octogenarul tînăr a scos de sub teasc (pe spese proprii) cartea din inimă: *Satul lui Eftimie Murgu*.

Cînd, încă mirosind a cerneală, am primit cartea, eram în spital. Mut, nemișcat. Între viață și neviață. N-o puteam citi, nu-i puteam scrie. Dar eram bîntuit de o nebunească fericire.

Acum, cînd pot citi și scrie măcar cu stînga, conștiința mea revede acest opuscul montan, cu toate piscurile lui sufletești.

Este aci evocat Murgu (mult superior

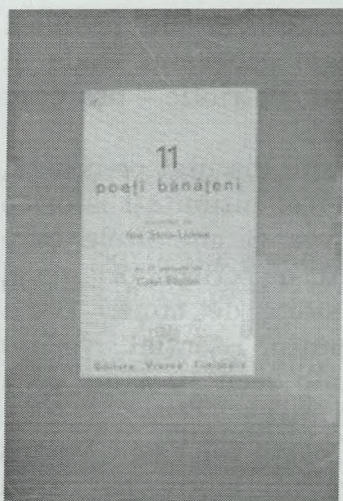
regretatului Traian Topliceanu) și sînt profilați încă doi rudăreni de sînge: generalul Doda și istoricul Sîrbu. Înalt. Moral. Patriotic – așa cum se cuvine unui polihistor.

Recunoșteam materialul discutat pe coastă, de-alungul apei, prin pădure. Intimități istorice cu Ion Sîrbu și Nicolae Iorga. Și cîte altele, care n-au intrat în carte! (Vraful de scrisori originale, de la Sîrbu, citite și răsfoite de mine.) Dar... așa-i o carte: din mult, puțin. Esențial. Noi nu izbutim să turnăm în plumb decît 10 % din ceea ce gîndim. Și, poate, nici atît.

Profilul de codru al cărții lui Vasile Nemiș mă reține fericit. Pentru un motiv, pe care-l știe.

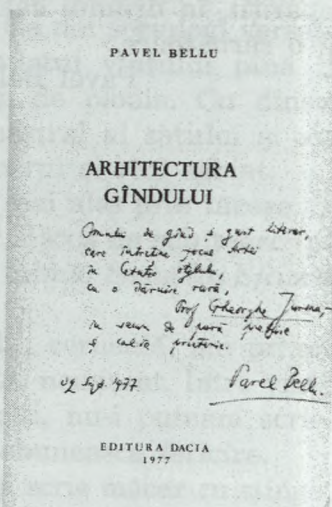
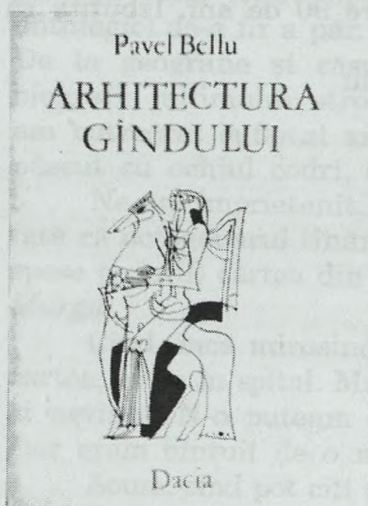
Împătimit de istorie, V.N. pregătește noi apariții, în drumul către 90 de ani. Izbutita sa e o sărbătoare.

Pavel Bellu

Pavel P. Bellu

Pavel Bellu în antologia 11 poeți bănățeni

Volumul Arhitectura gîndului, cu un autograf către Gheorghe Jurma

CORESPONDENȚE

Din corespondența purtată cu Pavel Bellu am reținut în paginile ce urmează scrisori primite, atâtea cîte s-au păstrat în răstimp, într-un dosar care s-a alcătuit de la sine, la un moment dat. Le redăm întocmai. Adăugăm și cîteva facsimile, care ne înfățișează scrisul frumos, amintind de Blaga, dar și cîteva din scrisorile ultime, cînd, bolnav, scriitorul a reînvățat să scrie – cu mîna stîngă.

De regulă, scriitorul notează locul și data scrisorii în dreapta, iar la sfîrșit semnează în dreapta jos și subliniat. Sublinierile le-am transcris cu italice.

Cluj, 26 dec. '72.

Mult iubite Gh. Jurma,

Ne-am despărțit cu o vorbă: să-mi trimiți manuscrisul despre Murgu, ca să-l corectez. Nu știu de ce nu ai fost în situația de a mi-l trimite. Probabil că nu l-ai mai găsit. Așa cred.

Cum eu obișnuiesc să fac ceea ce spun, am refăcut articolul după o copie pe care, din fericire, am găsit-o printre hîrțile mele, întîmplător.

Cred că, în forma aceasta, nu vor mai fi probleme pentru Presă. Îndrăznesc să cred că micul eseu este popular, accesibil... Adică, în stare să mobilizeze bănașenii pentru *noi* cercetări. E scris în *mai 1970* și revăzut acuma.

Vă rog să-l dactilografați Dvs, cei de la cenaclu, și – dacă nu-i prea mult – să-mi trimiteți și mie o copie dactilografiată.

În ianuarie nu mai am timp să mă ocup de asemenea sarcini.

Acuma o fac cu dragostea și marea prețuire ce v-o port.

La mulți ani!

Al Dtale, cu prețuire și caldă afecțiune,
Pavel Bellu

P.S. 1) Rog trimiteți-mi un supliment din „Caraș-Severinul“ din decembrie crt. Nu l-am

Primit încă. 2) ROG ÎNSOȚIȚI ESEUL DESPRE MURGU CU UN CLIȘEU după fotografia sa ori după un bust al vreunui sculptor. Mulțumiri! P.B.

Cluj, 24. XI. '73.

Dragă domnule Jurma,

Se pare că, în fine, bietul Murgu a primit mesajul nostru, prin intermediul suplimentului literar al „Flamurei“. Dacă este posibil, fii amabil și trimite-mi și mie un exemplar din „Caraș-severinul“ respectiv. Să rețină costul lui, din onorar.

Știindu-te săritor la nevoie, apelez la bunăvoința Dtale, în două probleme:

1/ Dl Ion Crișan să-mi comunice ce material îi este util? Ce poate folosi? – Sînt de părere că numai scrisoarea lui Agîrbiceanuși autograful lui Arghezi pot fi exploatate sub formă de clișeu, deci publicabile în facsimil. La autograful Blaga renunțăm, deoarece am scris o carte întregă despre Blaga – și este suficient.

2/ Dl Timotei Jurjica - îl rog să caute într-un buzunar al inimii o rețetă de iubire pentru Ienea, Novac și Birou. „Portretele în lemn“ sînt un soi de *poeme în proză*, care merg în pagina culturală. Eu așa le-am scris: deci utilizabile dincolo de orice alte comentarii critice, publicate de confrății noștri.

Merită atîta bucurie și Ienea și Novac. Pe

Birou nu-l pot întreba...

Mulțumindu-ți pentru bunăvoință, rămîn
al Dtale cu multă prietenie:

Pavel Bellu.

P.S. Fiți amabili, plasați cererea alăturată
Muzeului arheologic din Reșița.

Foarte mulțumesc!

P.B.

Către

Conducerea Muzeului de Stat

Reșița

Subsemnatul Pavel Bellu, scriitor, domiciliat
în Cluj, str. Universității 3, etaj I, ap. 12,

Fiind interesat de problemele culturale
cărășene,

Vă rog să binevoiți a-mi expedia un
exemplar din nr. 2 al publicației Dvs „Banatica“.

Cluj, 24.XI.73

Cu mulțumiri:

Pavel Bellu

Cluj/13.VI.74.

Dragă domnule Jurma,

Răspund scrisorii Dtale din 3 iunie cu o
recenzie în limitele prescrise.

Cartea lui Oalldede este frumoasă; am citit-o
de trei ori. Dar nu putem proceda rece,
schematic, așa cum se fac de obicei recenziile.

Cred că, așa cum e, este utilă.

O semnez cu inițialele.

Fii amabil și trimite-mi și mie două exemplare din ziarul în care este posibil să apară.

Ce faceți cu „portretele în lemn“? Dimensiunile lor corespund foiței Dvs, cred.

Cred că și scopul publicației Dvs este valorificarea *culturii locale*, nu a lui Michel Angelo, Beethoven și Shakespeare. Aștia-s valorificați de satele lor de origină. Dacă sîntem autentic locali, pășim către universal. Altfel, facem figură de maimuțoi-„universali“.

Cu bune sentimente, P.B.

O istorie a cîntecului cărășan

La prima vedere, Grădinarii par o unitate exclusiv economică. Chilimul bucatelor în floare și mozaicul grădinilor, pictat pe malul Cărașului, ori turmele tăiate în smaltț – par unica rațiune de a fi. Dar seara, sătenii „în loc de coasă iau lira în mînă“, după îndemnul orficului Vidu, și holdele se prelungesc în cîntec iar satul în legendă... Astfel, culturalul și economicul se împlinesc reciproc în aceeaș unitate de viață.

Acest fenomen reiese atît de limpede din cartea lui Oallde. Nefiind poet năpădit de imagini, dar păstrînd o sensibilitate artistică, gîndirea lui Oallde este metodică și cristalină. Cercetătorul cărășan a explorat un fond documentar de adîncimi și întindere, nebănuit, de la arhivele locale la documentul publicistic și de la petece umile de hîrtie (miraculos păstrate în timp) la

fotografii și diplome contemporane. Astfel, pe un dramatic fundal istoric, se derulează filmul cîntecului din *Grădinari*, rostit cu vocea și cu instrumente orchestrale, dealungul unui veac.

Primatul corurilor și fanfarelor din Banat e o certitudine. Și dacă scriitorii și pictorii țărani apar acum și pe aceste meleaguri, compozitorii-țărani rămîn, pînă azi, zestrea Daciei de Vest. Nu sînt muzician. Nu pot aprecia valoarea melosului lor. Dar am fost și sînt impresionat de atitudinea lor gravă, matură, fie văzîndu-i cu bagheta, fie văzîndu-i cu pana între degetele înscorțate de plug. Numai cine a copilărit sub biciușca lor diriguitoare de cîntece și-a dat seama de vaccinul demnității care i-a făcut imuni în fața diletantismului psihic și a imitațiilor sterile. Acest Paul Farca – atît de adînc sub cupola frunții –, Vidu Guga și Nistor Micela par expresia perenității vieții geto-dace de lîngă Arcidava.

Grădinarii au dat dascăli mari, născuți sau numai realizați aci. Figura seniorală a lui Traian Lința și asprul chip al lui Ioan Cioc s-au complectat – în timp – cu figurile senine ale învățătorilor-condeieri Coriolan Cocora și Marius Bucătură, de pildă, prezenți în toate publicațiile vremii lor.

Nu putem cita atît cît ar merita să fie citat. Cartea lui Oallde poate fi un exemplu de minuțiozitate științifică, un inestimabil fond de date și o certă contribuție la istoria culturii de masă din Banat. Dincolo de arhitectura ei științifică, se degajă forța sa evocatoare.

Poetul C. Miu-Lerca, fiul *Grădinarilor*, parcă

îl completează pe profesorul Oalldede: „Li-s
cămășile-asudate./ Bărbile ca piru-n glie./ Și nu-i
frunte să nu fie/ obosită de-nsorită;/ dar mai
stăruie proptită/ -n cheia sol, ba-n cheia fa./
Miezul nopții-i prinde-așa/ descifrîndu-și partitura./
Cînd cu flautul, cînd cu gura/ tot un „paore“-i
îndrumă“...

P.B.

---

* Petru Oalldede, *Corul din Grădinari*, Editura
Comitetului de cultură și artă socialistă, Reșița,
1973.

Cluj, 06 sept. 74.

Mult stimată doamnă Jurma,

Răspund scrisorii Dvs din august crt. cu
oarecare zăbavă, datorită unor întâmplări tomnatiche.
Nu mă supără deloc adevărul comunicat! Numai
cei născuți din neadevăr pot fi răniți de lumina
adevărului adevărat. Poate că întârzierea Dvs a
fost nițel prelungită – dar ați explicitat-o.

Ce se întâmplă? Eu nu sînt fiul unui Banat
geografic, ci al unui Banat spiritual. Se poate
întîmpla ca, uneori, geograficul să coincidă
spiritualului. Dar pot fi și nepotriviri. Și
compensări.

Cum eu sînt prieten cu acel geniu loci și
cum acesta este permanentul, raporturile mele
rămîn constante și perene. Nu confund Banatul
cu persoanele sau persoanele cu Banatul; nici

gusturile schimbătoare. Ci caut să fiu prieten cu esențele și supus Marilor Mume.

Dacă n-aș înțelege, m-aș supăra. Gradul supărării mele ar fi exact gradul incomprehensiunii mele. Al ignoranței.

Evit ignoranța, prin conștientizare.

Mulți se nasc în Banat. Dar, odată cu laptele fizic, nu sug și laptele spiritual al Înțelepciunii Banatului.

Banatul nu e „o modă“, nici romantică nici modernă. E o permanență clasică, serioasă ca natura lui.

Ca urmare, pot fi găsit oricând la izvoarele acestei permanențe – și rare ori sau niciodată în altă parte.

Vreți să publicați nota mea? Accept, cu inițiale, așa cum am semnat-o. Dar pe mine m-au interesat cele trei portrete în lemn, pentru care emit o mare rugăminte: să mi le restituiți fie în copie (eu nu le mai am deloc), fie în original (dacă vă sînt inutilizabile). Între timp, a murit și Ienea. Mai e Mihai Novac. Și eu rămîn credincios inimii mele, în care străjuie o roză albă pentru acești mai vîrstnici decît mine.

Oricînd, rămîn al Dvs, cu aceiași înaltă prețuire și caldă afecțiune:

Pavel Bellu.

Cluj, 9.VII.'75.

Stimate domnule Jurma,

Relativ la cele problematizate în scrisoarea

din 26 iunie crt., răspund:

1/ La „Țărănismul bănăţean“, Ilie Ienea a semnat cu pseudonim: Dr... nu ştiu cum. Când s-au identificat persoanele celor ce erau acoperiţi de pseudonime, Ion Stoia-Udrea, singurul, a deslegat „misterul“. Ilie Ienea, care era discreţia în sine, tăcuse. Orb, surd, pensionar în Elisabetin... Deci respectivul „doctor“ era Ienea. (Era doctor în Drept.)

2/ Sînt de acord să publicaţi cele două portrete în lemn: despre Virgil Birou şi Ilie Ienea. Nu ştiu ce „vicii ascunse“ are Mihai Novac. El a venit la liceu direct din mina de la Anina.

Oricum, rog foarte mult, daţi-mi o copie după portretul lui. Nu-l mai am.

3/ Nu am văzut „Caraş-Severinul“, nici auzit despre ultimul număr, pînă acuma. Pentru august, poate nu strică ceva versuri.

4/ Bibliografia publicată de Țirioi este cu totul incompletă. Am să redactez eu alta, mai bună. Țineţi legătura cu mine, reamintindu-mi.

5/ Nu ştiu dacă regulamentele de funcţionare ale Uniunilor de artişti (în speţă scriitori, plasticieni) permit înfiinţarea de filiale. Condiţiunile sînt clare. Consultaţi Timişoara..

6/ Nu pot anticipa dacă la jumătatea lui octombrie voi fi sănătos. Dacă nu voi avea probleme. De sigur, nu mi-ar fi displăcut să revăd scriitorii originari din Caraş. Ei sînt mai mulţi decît cei 4-5 pe care, obişnuit, îi invitaţi. Într-o vreme, noi eram majoritari în Banat...

Am impresia că puţin ştiu ce este un scriitor dotat. El e, după opinia mea, rezultatul unor

milenii de cultură asimilată. Un soi de stea polară, vizată de busolele sufletești.

Scriitorii nu se fac, ci se nasc. A-i îngriji, a-i ajuta, ține de o economie a spiritului. Nu știu dacă județul Caraș vrea să-i ajute, ca să fie ajutat, – sau numai să fie popularizat prin ei? Personal, mi-am pus întrebarea, pe baza unor fapte concrete. A unor experiențe proprii.

Vă doresc succes, sănătate și inimă bună!
Cu toată prietenia,

Pavel Bellu.

Cluj, 10 nov. 1975.

Dragă domnule jurma,

Mă bucur că-ți pot trimite răspunsurile la chestionarul înmînat. M-am grăbit, deoarece mă așteaptă o perioadă de muncă acerbă, din care nu mă voi putea rupe circa șase luni (un roman istoric și o piesă istorică). Nu am adăugat citate din opiniile critice; sînt prea multe – și nu am vreme să le dactilografiez. Dar, pe parcurs, am să-ți trimit. De asemeni, tot pe parcurs, oarecare documente... Dvs trebuie să înjghebați un modest „Muzeu literar“, care ar justifica prezența unor materiale unicat sau fotografiile altora. (Ar fi bine să vă înzestrați cu un aparat Xerox, cu care să xerografiati documente care altfel sînt inaccesibile!)

Sînt mulțumit de felul în care s-au desfășurat lucrurile de la „Zilele culturii“. Mai

ales, atmosfera tonifiantă. Un un bun *început*.

De asemeni, ați făcut mare bucurie poetului Mihai Novac, publicînd minusculul eseu despre el. Să sperăm că va renaște în alt „An din patru primăveri“.

Appreciez elogios munca Dtale, în calitate de conducător al cenaclului literar. Roadele nu vor întîrzia.

Gata oricînd să răspund cererilor reșițene, Vă îmbrățișez – prin Domnia Ta – cu respectuoasă iubire, pe toți cei ce lucrați cu pana și cu inima.

Pavel Bellu.

P.S. Ai amabilitatea și expediază „Semenicul“: 1/ Sida Ienea, str. Carpați 9, Timișoara; 2/ N. Țirioi, str. Șuboni 7, Timișoara. Idem, un Tata Oancea lui Ion I. Mioc, str. Tușnad 16, Timișoara.

Cluj, 20 august 1976.

Dragă domnule Jurma,

Potrivit făgăduielii făcută la Reșița în 11 l.c., trimit convorbirea mea cu I.G. Șeitan, corectată. Am tăiat cam jumătate din text, esențîndu-l; totodată, am evitat neglijențele.

Vă rog să aveți amabilitatea să-l dați la dactilografiere, urmîrind corectitudinea lui. Într-un asemenea text, orice roare este dezastruoasă în efectele ei. Devenim ridicoli.

În forma actuală, convorbirea are unitate și

Domnului

Gh. Jurma
- redactor ziarului "Flamura" -
str. Republicii, 7

1700 - RESITA

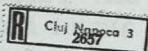
Jud. Caras-Severin

Prof. Gh. Jurma

Luna Birzavi, Alca Buzias, 4
apart 9, scara I,

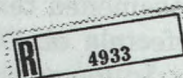
1700 - RESITA

Profesor

Gh. Jurma
Comitetul Județean de
cultură și artă Caras-Severin
Str. 11 Dec. 1918, nr. 1

1700 - Resita

se menține într-o atitudine serioasă. Forma veche are exagerări.

Dacă dați vreo notiță în ziar, trimiteți-mi și mie un exemplar.

Salut cenaclul Dvs și-i urez succes!

Cu stimă,

Pavel Bellu.

Dragă domnule Jurma,

Răspund apelului telefonic. Transmiteți dvs articolul, dactilografiindu-l. Nu-l pierdeți. Nu am altul. E scris direct.

Aștept „Micul dicționar“.

Ce-i cu sărbătorirea lui Damaschin Bojincă? Întrebați, vă rog, pe îndrumătorii dvs din Reșița.

Aștept răspuns telefonic: la 12301 (acasă) sau la fiica mea 40811 (unde stau mai mult cu nepoțica).

Vă îmbrățișează

Pavel Bellu.

Cluj, 02 nov. '76.

Stimate domnule Jurma,

Cu ajutorul undelor și prin bunăvoința unor participanți, am luat act de frumoasa manifestare a decadei culturii la Reșița. M-am bucurat.

O bună impresie mi-au făcut tipăriturile: programul, caietul de sală al expoziției, micul

dicționar etc. pe care amicul Lazarovici mi le-a arătat. După cum îmi spunea, urma să apară și „Semenicul“, pînă la finele decadei.

Desigur, la ora asta, toți sînteți ofticați, stressați, amari de atîta efort. Eu solicit doar permisiunea de a vă felicita, liniștit, și mulțumit că direcția dvs este justă: merge spre mai departe și spre mai adînc.

Solicit – cînd ceasul vă permite – să-mi trimiteți și mie „Semenicul“ și „Micul dicționar“.

Probabil vă interesează impresia făcută de ultimul document. Repet: bună, ca *început* bun. De la filele de anul trecut, s-a ajuns la o formă cu gir de document.

Eu constat că autorul „Micului dicționar“ este un om profund cinstit și bine intenționat. Entuziast. Rezerva manifestată în prefață este întemeiată: bănățenii au o doză de „gasconism“ și – nefiind consacrați pe plan național – uneori și pe alocuri exagerează. Firesc. Aș reproșa, cu amicitie, autorului „Micul dicționar“ că n-a izbutit peste tot să păducheze textul oferit de scriitori. Au scăpat unele facilități. De exemplu, într-un citat de P.B.: „pămîntul și cerul Banatului, cu grafica lui de aur; munții albaștri și chilimele holdelor; cîntecul și verbul popular. Pe ele s-a fundat estetica și filosofia sa“.

În textul corectat al interviului, cred că am tăiat „munții albaștri și chilimul holdelor“. De ce? Față de „pămîntul și cerul...“ etc. nu aduce nici o idee în plus. Fără această neglijență, P.B. ar fi realizat un citat mai substanțial. Vă rog să-l citiți fără cele cinci cuvinte tăiate! Esențat

și mai serios, textul primește o greutate relativă.

În respectul dvs față de verbul autorilor, ați îngăduit chiar asemenea facilități.

Alta: unii autori se cam împăunează cu zdrențe, și pene străine. Se exagerează valoarea unor scrieri. Se uzează de o „cacialma“, cu firească infatuare. Iarăși firesc!

Să dau un exemplu: piesele populare ale talentatului D.G. nu este cazul să le mai citeze. Sînt jenante. Iar faptul că la „Luceafărul“ au colaborat scriitori bucureșteni se datorează directorului revistei, dr. Aurel Cosma, secretar al Camerei Deputaților. Reală istorie și componență a redacției „Luceafărului“ scapă printre cifrele, cu sau fără intenție, exagerate.

Și în „premisele literare“ ale lui N.Ț. sînt cîteva monete de aramă, de acest gen. I-am scris.

Eu înțeleg că noi vrem să demonstrăm că, în loc de nimic, sîntem ceva. Dar vitamina K (de la cacialma) devine, cu timpul, KK. Dvs sînteți un om riguros și exact. De aceea vă atrag atenția. Cercetătorii viitori nu se vor mulțumi cu aserțiuni, ci vor căuta *textele literare*. Vor munci *pe text*. Și atunci, vor corecta (zic a treia oară:) fireștile exagerări, strecurate în timp...

Mi-ar fi plăcut să aflu în prefața dicționarului și numele cărășene ilustre ale unor dispăruți: Const. Daicoviciu, Romul Ladea, Ilie Ienea, Virgil Birou, de pildă, despre care mulți din București nu știu că sînt cărășeni. Probabil o veți face anul viitor, cînd veți îngloba și pe caransebeșenii Petru Vintilă, etc. în cuprinsul

„Micului dicționar“, II.

Oricum, documentul este valoros în esență, informativ, funcțional estetic și cultural.

Cu toată sinceritatea, vă felicit și vă mulțumesc!

*

Personal, sînt bine. Am refăcut și finisat o piesă nouă și versuri. Lucrez la fundația romanului despre Murgu și contemporanii lui. Trag nădejde că în prima jumătate a anului viitor vă voi trimite vreo carte nouă. De asemeni, extrase din *opiniile critice* (1936-1976). L-am rugat pe amicul Șeitan să le bată el la mașină – dar a găsit circumstanțe: și-a rupt piciorul și nu e în plenitudinea mijloacelor lui... Așa că nu vi le-am putut trimite.

După fazele „dicționarelor“ (I, II, III...), și mie mi se pare că veți trece la judecăți de valoare – și la o istorie *reală* a artei și culturii din Caraș, proiectate pe fundalul ei național, de aur șters, cu contribuțiile sale la mozaicul permanențelor românești.

Salutări tuturor, pline de respect și omenie!

Al dvs

Pavel Bellu.

P.S. Cum a ieșit „Retrospectiva Ladea“?

P.B.

29 XI 76

Cluj

P.S. Mi-au plăcut paginile din „Tribuna“.

I-am felicitat pe Cocora și Prelipceanu.

P.B.

Cluj, 11 aprilie 1977.

Stimate domnule Jurma,

Am primit „Semenicul“ - 1976. Vă mulțumesc pentru versuri și interviu. Ca totdeauna, ele au venit cu un coeficient de surpriză.

Care sînt impresiile mele?

Revista-caiet este bogată și cu un profil precis: luminarea valorilor locale, din trecut și prezent. Cum nu se poate mai corect, cred eu, pentru focul azuriu al unui cenaclu.

M-a impresionat plăcut numărul sporit al creatorilor. Se pare că doar dramaturgia și epigrama (de împrumut) sînt mai sărace... de fapt, prima comportă maturitate literară, iar a doua talent dublat de inteligență satirică. Excelează versurile, proza, articolele culturale cu tematică adecvată. Și chiar „arhiva“ fotografică, binevenită.

Demonstrația Dvs că ați putea deveni o revistă permanentă este credibilă. O selecție mai severă (gen „Studii de limbă, literatură și folclor“) ar da culegerilor nota solemnă a perenității.

Culegerea, ca orice culegere periodică, are de toate: și calități și firești crudități-necalități.

Ce mi-aș permite să observ? *La poezie:* neglijarea imaginii-de-idei. De aci, insuficientă

plasticitate și iradierile obosite ale simbolurilor. Subtextul poeziilor nu este, în general, vizat. Există, în poezie, un act de regizarea ideii. Regizare dramatică ori lirică. Și, cu ea, poetul se ipostazează în orizontul creației. - Sînt foarte multe probleme de atelier poetic și de conștiință poetică, încă la neîndemîna multora.

La proză: numai *forma* prozei se deosebește de vers, dar fondul rămîne cu noblețea lui. După cum poeziei moderne nu i se mai permite să rătăcească „în afară“, ca în epoca anterioară, nici prozei nu i se permite să fie banală, exterioară, chiar puerilă. Personajele toate sînt *Autorul* însuși, în multiple ipostaze. El își dialoghează gîndurile, sentimentele, trăirile. Nu monologhează, ca-n vers. Proza e *mai* aproape de dramă. Personajele trebuie să fie uimitor de profunde. Prozatorul e un pictor de frescă socială, nu un grafician cu linie subțire, frîntă, filigranată. Deci, pictează viguros; caricaturizează cu pasiune; polemizează acerb cu adversarul de idei, întrupat în unele personaje negative.

Aș recomanda, cu umilință, să vehiculați spre maturizarea tuturor genurilor, creînd din perspectiva perenului.

Considerațiile acestea sînt cu caracter general și cantonează în principialitate. Un spor de modernism, fără „isme“, se impune totuși revistei.

Relativ la trecutul nostru cultural, golurile trebuiesc umplute prin referate de cenaclu. „Majestuoasă figură de artist complet“, Alex. Mocioni a fost și un virtuos creator de sfere

muzicale. Vă anexez o dare de seamă din „Făclia“, 8 aprilie 1977: *Prima audiție absolută* a unor lucrări de Al. Mocioni, la Conservatorul de muzică „George Dima“ - Cluj. Mocioni n-a fost numai un gânditor politic de geniu (după Ștefan Pascu, „cel mai mare gânditor politic român din secolul XIX“. Probabil, din Transilvania!), ci și un filosof subtil. „Monografia familiei Mocioni“, de T. Botiș, 1939, editura Fundațiilor - București este sugestivă.

Consultați, de asemeni, „Drumuri și răscruci“, vol. II, 1944, de Sever Bocu. Este o mină de aur, cu privire la trecut.

În legătură cu D. Bojincă: dacă vreodată intenționați să-i publicați „chipul“, puneți numai bustul lui Ladea, din parcul Oraviței. Fotografiiile sînt necorespunzătoare.

Vă mulțumesc încă odată și vă doresc succese, pe măsura idealurilor.

Cu toată stima și afecțiunea,

Pavel Bellu.

Cluj, 15 mai 1977.

Dragă domnule Jurma,

Mulțumesc, cu căldură, pentru „Caraș-Severinul“ din 9 mai crt. Publicația se impune prin masivitatea sa, prin *evidentul* spor calitativ, atît la poezie, cît și la celelalte genuri. Constat o bună orientare a gândirii spre eseul de idei; abundența poeziei, în care unii colegi prind

„carne“ de azur; reportajul substanțial etc., etc. Mi-a plăcut, între alții, Mona Copăceanu, ca și Ana Selena, ca și toate curatele suflete care poartă, în loc de inimă, un bulgăre de miere.

Tuturor, omagiul meu!

Îți mulțumesc că ați tăiat din articolul despre Ladea câteva vorbe grele, îmbibate de supărare, – sau câteva hiperbole (cea cu Shakespeare). Sînt de acord cu asemenea temperări.

Deci, prin iunie poate – dacă nu amînăm pe toamnă – ne vom întîlni la Reșița pentru lansarea volumului „Arhitectura gîndului“. Cu acest prilej, vă rog să îndemnați pe colegii din „Semenicul“, să-mi formuleze întrebări despre poezie.

Într-o ședință a cenaclului dvs, doresc să discutăm obraz la obraz, minte la minte, inimă la inimă, despre „arhitectura poeziei“. Poate că va fi un schimb de idei care, cîndva, rodește lumini. Sînteți, repet, în evident urcuș.

Fiind iubitori ai *spiritului* Banatului, vă înștiințez că la 12-V. 77, în faza interjudețeană a „Cîntării României“, Teatrul dramatic Baia Mare a prezentat spectacolul „Muntele cu 77 de inimi“, în care – cum știți – personajul pozitiv central, alături de Barițiu, este Traian Doda.

Îți anexez un caiet de sală, pentru documentarea dtale și spre a-l arăta marelui entuziast care este tov. Eugen Someșan.

Din păcate, Baia Mare nu vine la Dvs cu „Muntele, în care – cum știți – personajul , ci cu „Năpasta, în care – cum știți – personajul !

În turneu.

După toate cîte sînt, ne mai „năpăstuieste“ și Caragiale! Totuși, dta ai prilejul să vorbești cu interpretul rolului generalului Traian Doda: actorul excepțional Vasile Constantinescu! Luați-i un interviu despre generalul Doda, pentru „Flamura“. Personal țin foarte mult la acest om de spirit și actor de mare clasă. Spuneți-i textual aceste aprecieri ale mele.

Realizarea lui Doda, în interpretarea sa, este memorabilă.

V-aș ruga să faceți schimb între „Caraș-Severinul“ și „Maramureșul“ Baia Mare, suplimentul cultural al ziarului „Pentru Socialism“ (Bd. București, 25), unde lucrează un om cu suflet mare: Augustin Cozmuța. Aflați acolo o cronică a spectacolului „Muntele“. Vă interesează din punct de vedere bănățenesc și dramatic.

S-ar părea, după toate sugestiile, că și „Caraș-Severinul“ (ori „Semenicul“) va fi permanentizat, ca „Familia“, „Argeșul“, etc. De ce „Vatra“? De ce „Ramuri“, de ce altele și nu și „Semenicul“? E adevărat, nu aveți asociație a scriitorilor, dar nu are nici Oradia, nici Sibiul, nici Piteștiul... În schimb, au reviste periodice. (Inclusiv Constanța!)

Sînt alături de nobilele dvs eforturi culturale, vă salut și vă îmbrățișez inima.

Cu respectuoasă dragoste,

Pavel Bellu.

P.S. Dacă aveți, trimiteți-mi o tăietură cu articolul „Romul Ladea“. Numai atît. Am nevoie

pentru documentele mele.

P.B.

13 sept. '77

Cluj

Dragă domnule Jurma,

Am primit scrisoarea Dtale și răspund cvasitelegrafic.

1/ Mulțumesc pentru adrese și pentru gândurile bune.

2/ Am expediat întretimp o poezie și un articol, după indicațiile prietenului Ion Popa. Constat că intențiile Dvs sînt mai pretențioase, vizînd creația propriu zisă.

Ca atare, eu consider că articolul meu nu corespunde calitativ încă. Ștacheta ideilor este scundă. Deci, NU ÎL PUBLICAȚI. Voi încerca altfel sau altceva.

3/ Versurile rămîn valabile.

4/ Te rog să înmînezi *urgent* fila alăturată prietenului I.G. Șeitan.

5/ Aștept răspuns complet cu programarea la Reșița: cînd? Cred că în *octombrie*, de *Zilele culturii*. Așa reieșea și din convorbirea telefonică avută cu Șeitan. Rog să hotărască tov. Someșan.

Eu între 1-5-6 sînt în Maramureș, tot în același scop: întîlnire cu lectorii, în cadrul zilelor culturii „Dacia“.

Aștept răspuns hotărît.

Cu stimă și afecțiune,
P.P.

P.S. Despre Eminescu am diverse materiale – dar nu știu ce ați vrea. Petru Vintilă nu e mai nimerit? El a scris un roman - Eminescu. Gîndiți-vă.

P.B.

Cluj, 2 nov.'77.

Stimate tov. Jurma

1. Sosit acasă, încerc să fac față obligațiilor asumate.

Ca urmare, îți trimit – transcrisă – pagina 6 din „OPINII DESPRE CĂRȚILE APĂRUTE“, care lipsește din materialul dat pentru dactilografiere.

Fii amabil și completează documentația d-tale cu aceste citate, de la 1-6.

Cînd totul e gata, ai bunătatea și trimite-mi și mie exemplarul meu plus o copie alcătuită de d-ta.

2. Reînoiesc rugămintea: nu publicați în „Semenicul“ decît poemul „Calcam prin tăcere la Sarmisegetuza“, **NU ȘI ARTICOLUL DESPRE BLAGA**, care nu corespunde exigențelor mele momentane.

3. Dacă mai apare ceva în „Flamura“ despre întîlnirile cu cititorii sau „Zilele culturii reșițene“,

rog să-mi trimiteți și mie un exemplar.

4. De asemeni, dacă veți scrie careva, undeva, despre „*Arhitectura gândului*“, („*Flamura*“, „*Semenicul*“) recenzie ori cronică.

5. Tov. Eugen Someșan mi-a reproșat că nu i-am dat materialul, să-l dactilografieze „Comitetul de cultură“. Vezi, poate nu-i târziu! Dă-l. Și să facă 4 (patru) exemplare, nu două! Unul să le rămână, eventual, lor - prin Crișciu Titus.

6. Scrie-mi cum pregătiți numerele următoare din „*Semenicul*“ și ce material îmi revine în sarcină, ca să-l scriu din vreme.

7. În volumul ce va apare la „*Facla*“ (1978) despre cenacluri, am amintit de raporturile mele cu cenaclul „*Semenicul*“.

8. Dacă publicați ceva din discuțiile duse la ședința din 20.X.77, ar fi bine să văd în prealabil textul, ca să nu fie vreo gafă rostită de mine fără voie. „*Verba volant*“, dar ...banda rămîne și, mai ales, plumbul.

Vă salut cu toată prietenia și vă urez succese în munca literară!

Al Dtale, cu alese sentimente,

Pavel Bellu.

Pavel Bellu

urează profesorului *Gheorghe Jurma* și familiei sale, cu prilejul Anului Nou 1978, multă fericire, sănătate și noroc. Și eu sper să colaborăm, în continuare! Mai răsare „*Semenicul*“? Ce s-a făcut cu recenziile vechi? Mai trimiteți-mi și mie

foile reșițene, vă rog. Cu toată prietenia,

P.B.

Cluj, 15. III. 78

Dragă dle Jurma,

Văd că nu-mi răspunzi nimic.

Îți trimit alăturat „epilogul“ romanului
FERICITA JALE A CUMBRIEI.

Este publicabil fie în „Caraș-Severinul“ (dacă
apare de 1-3 mai, ori mai târziu), fie în
„Semenicul“.

Scrie-mi dacă mai trăiți și ce mai faceți?

Sper că bibliografia cu notele-recenzii stă
bine la dta.

Cu bine și pace,
Pavel Bellu

Cluj, 12 aprilie '79.

Dragă domnule Jurma,

Aflu, printr-o scrisoare din satul meu, că
vreo două săptămîni în urmă ați avut bunăvoința
de a scrie alese gînduri despre „Fericita jale a
Cumbriei“, în ziarul local „Flamura“.

Vă mulțumesc, plăcut îndatorat!

Și acuma, ca lucrul să fie frumos finisat,
am o rugăminte: să-mi trimiteți și mie două

exemplare (sau unul) din ziarul respectiv. Sau doar *pagina* respectivă.

De asemeni, un exemplar vă rog să expediați Editurii „Facla“, Timișoara, str. 23 August, nr. 8, care afișează în editură articolele despre cărțile publicate de „Facla“.

Trimiteti-i, vă rog, fie lui Al. Jebeleanu, fie directorului editurii, Simion Dima. Se vor bucura.

Altfel, cum stați cu „Semenicul“? Am citit în „România liberă“ și „Scînteia“ lucruri deosebit de elogioase despre cenaclul Dvs.

Mă bucur!

Și vă urez, în continuare, succese bine meritate.

Epilogul la „Fericita jale a Cumbriei“, pe care vi l-am trimis, poate fi publicat în „Semenicul“. (Eventual fără notele mele de subsol). L-am scos din carte – dar, publicat de Dvs, oferă un moment de microistorie literară. Și astfel devine valoros.

Salutări tuturor cenacliștilor Dvs. Călduroase gânduri colegului Jurjica!

Al dvs, cu alese sentimente,
Pavel Bellu.

Cluj, 16 august '79.

Dragă domnule Jurma,

Am primit, cu multă bucurie, volumul dvs „Presa și viața literară în Caraș-Severin“, precum și scrisoarea din 5 l.c. Vă mulțumesc, profund îndatorat! Lucrarea, documentată și ales scrisă,

e o contribuție valoroasă, care completează „Istoria presei române din Banat“ de Aurel Cosma-Junior.

Personal nu am fost și nu sînt supărat pe dvs. În atîtea cazuri, ați dovedit o atitudine de fină urbanitate. Am colaborat rodnic. V-am mulțumit pentru justa recenzie la „Fericita jale a Cumbriei“ și, de astă dată, vă reînnoiesc mulțumirile.

E adevărat: romanul nu urmează principiile estetice tradiționale. Dar cine mai urmează azi, într-o atmosferă de modernism acerb, vechile principii? Toate artele s-au restructurat. Muzica, poezia, artele plastice, dramaturgia și epica. Cititorul modern e mai „doct“. Cinematografia, televiziunea și radio-ul au schimbat ooptica lectorului. El nu mai are răbdare pentru lucrări mulcome, de întindere. Atenția lui trebuie reținută cu mijloace noi. Așa zisul „roman“ nu mai este epică pură, ci un amestec de lirism, eseu și dramă, – cînd nu e deadreptul antiliteratură, ca în West.

În „Fericita jale a Cumbriei“, sînt multe probleme de subsol; cu încărcătură filosofică și etnografică. Istoria e reconstituită, cu mijloace de artă, din perspective etice nereproșabile. Artă și morala sînt, într-un punct, sinonime. Mă interesează înfrumusețarea sufletului uman și săltarea lui pe noi orbite spirituale. Proza poezilor, din totdeauna, a avut un specific sui generis. Altfel a scris proză Rilke și altfel Anatole France. Altfel Blaga, Arghezi decît, de pildă, Liviu Rebreanu. Important a fost pentru mine să

dovedesc că stilul meu este *lucrativ* în mai multe genuri de artă: poezie, dramă, proză, eseu și chiar... epigramă! Eficiența unui scriitor este cheia aportului său. De altă parte, proza poematică are un caracter *simfonic*. Ca urmare, unele tonalități și leit-motive revin. Oricum, romanul-poem-eseu are specificul lui – dar și eficiența lui, vibrând în timp.

Socotesc fericită ideea dvs de a relua și adânci unele aspecte ale romanului istoric.

În ceea ce privește teatrul, în piesa mea „Muntele cu 77 de inimi“ (Teatrul dramatic Baia Mare, 1977) personajul pozitiv central este *generalul Doda*. El și George Barițiu. Mai apar: *Moise Groza*, *Iconia Groza* (sora lui) și tatăl lui *Moise Groza*. De asemeni, *Luca Novac-Tăbăcarul*, cumnatul lui *Moise Groza*. Mare parte din acțiune se petrece la Caransebeș. Apare, firește, și *Mocsáry*, prietenul de idei al lui *doda*. În „*Steaua*“ din mai 1977, a fost o foarte cuprinzătoare cronică dramatică. Ar fi bine s-o vedeți. Altfel, nu aveți o viziune completă asupra oglinirii Banatului în operele noastre moderne.

În ceea ce privește valoroasa dvs lucrare din urmă, aș avea doar o observație: unele valori artistice sînt hipertrofic prezentate, altele șterse. De exemplu: e o mare diferență de valoare între *Mihai Novac* și *Grigore Bugarin vis-à-vis* de lirica decanului nostru de vîrstă *Grigore Popiți*. Dvs luați opera; luați revistele; și veți constata că unele prefete sînt cu accente de curtoazie. (Mă refer la *O. Papadima*).

Dacă ați vorbit de lucrări recente neapărute

în Caraș și de reviste timișorene, de ce a fost total omisă „Vrerea“? În „Curentul nou“ și „Reșița“ generația noastră a colaborat intens cu lucrări de artă. De asemeni în „Cuvîntul satelor“. Firește, dvs nu puteați prinde totul, cum bine spuneți.

Pentru intenționata dvs enciclopedie (a lui Vintilă este superficială, cum reiese din „Jurnal“ și, de altfel, înapoiată de „Facla“), aveți nevoie de o documentare amănunțită. Va trebui, cred, să vă faceți un drum pe la Cluj. În vreo două-trei zile ați putea extrage material inedit privind pe Anișoara Odeanu, Ion Stoia-Udrea, Romulus Fabian, N.D. Pârvu și Pavel Bellu. După cum vom proceda împreună, privind pe unii scriitori (exceptăm pe Anișoara Odeanu!), veți proceda și cu alții.

Vă pun la dispoziție materialul, care altfel vă este inaccesibil. Socotesc că aveți *har* de critic literar și ar trebui să vă valorificați major, contribuind hotărîtor la cunoașterea Banatului, în speță Caraș-Severinul.

Am primit lucrarea ultimă a lui Azap, precum și debutul editorial (în comun) al lui N. Irimia. Adăugați la Doclin, Opreanu, Ana Selena, etc., marchează un real succes al „Semenicului“. Foarte v-ar dezavantaja sistarea revistei. Ca oglindă a cenaclului, a cunoscut („România liberă“, „Scînteia“) aprecieri „excepționale“. Noi să le spunem *bune* și *foarte bune*.

Relativ la schimbările sesizate pe plan cultural, mi-e teamă să nu pună cenușă în efervescenta dvs culturală. Vă doresc, în continuare, „săptămîna culturii“, revista și

Cluj, 30 Sept. '90.

Mușter stimate Doamnelor Jurnală,

Am primit ieri, prin bunăvoința profesorului
Ioan George Feșter, "Semerine" - nr. 1979.

Am stat în genunchi și m-am în-
cântat la vatra paginilor pe care, cu iubire
și noblețe, mi-ati acordat-o.

Vă mulțumesc profund!

Am mulțumit și lui Cornel Ungureanu,
tot aici. Și vă rog a transmite lui George
Reșcu (dacă nu cumva îndărătul semnatului
Vă ascundeți, D^{ns}!) cătarea scrisoare.

Între cele citite înăuntru (la cor-
dul invitațiilor, "tribuna" rețele asociative
scriitorilor, cercul "epigramistilor") aceasta, cu
pita și vinul de alături, mi se pare
cea mai caldă. Pînă-început și vinul cu
vințului.

Dacă vă mai prisosesc, numărul
acesta din revistă fiind foarte uimic sără-
tos, as fi înclinat să-l mai am în
vreme următoare.

Cu simț!

Pr. am citit de A. C. Popovici. Pe
Cu profunda stima și
prietenie,
Pavel Bellu.

P.S.
Anexa articole
CORRECTIF. P.B.

elegantele dvs publicații. Le aștept.

Primiți, vă rog, asigurarea unei înalte prețuiri și a unei calde afecțiuni. Ca totdeauna,
Al Dvs.

Pavel Bellu.

Cluj, 23.4.'80.

Stimate domnule Jurma,

N-ai mai dat nici un semn de viață. Iată de ce, cu condeiu, deschid eu ușa discuției.

Te felicit pentru noua lucrare, despre care am citit în „România liberă“ (nota lui Medoia, cred).

Dacă mă poate interesa, cum de altfel mă interesează tot ce-i în legătură cu Banatul, m-aș bucura să văd lucrarea.

Nici „Semenicul“, de vreo doi ani, nu l-am văzut. Mi s-a spus că nrul ultim aveți material istoric interesant. Și chiar o poezie a Vianeii Șerban.

E foarte jenant, să aud de prin lume vești despre Reșița.

Sper să netezim iar raporturile dintre noi.

Din ceea ce am eu la „Semenicul“, valabil rămîne *epilogul* la F.j.a C. (fără notele de la subsol.)

Poezia am refăcut-o. Varianta veche este inuzuală. Cît despre interviul cu Oallde, cred că ar trebui mult redus, spre a fi salvat din desuetudine.

M-am bucurat, că ați stabilit raporturi utile cu dl Aurel Cosma.

Am dat Inst. de ist. lit. și folclor Iași adresa Dtale, spre a-ți solicita material privind perioada interbelică a presei și culturii din Caraș.

Sper că nu te supără aportul, fiind vorba de cultura locală!

În așteptarea veștilor și documentelor, urez succese cenalului „Semenicul“ și Dtale personal.

Cu toată stima și afecțiunea,
Pavel Bellu.

Cluj, 23 sept. '80

Stimate domnule Jurma,

Foarte strâns de gît de propriile mele manuscrise, totuși uneori am mai reflectat și la raporturile mele cu prietenii. Fie vii, fie morți.

Printre primii, vă aflu și pe dvs.

De aceea, solicit să văd și eu ultimul număr din „Semenicul“ (cel din luna august -80).

De ce? Fie că omul te scuipe sau îți surînde, trebuie să-i mulțumești cu pana. Nu mă lipsiți, vă rog, de ocazia de a mulțumi tuturor.

Vă salut, cu prietenească stimă:

Pavel Bellu.

Cluj, 30 sept.'80

Mult stimată domnule Jurma,

Am primit ieri, prin bunăvoința poetului

Iubite de Jurma,
Te avertizasem că întru
într-o fază de muncă acerbă.
Aria asta, am putut să plâng,
evocând te. Al. Nozioni.
M-am putut mai scurt!
Riscom esenta. E o pagină
dactilografată & câteva rânduri.
V-am văzut, Semenicul!
E bine. Succes!
Când & când, mai comunica-
mi.

P.S. Vă doresc tot binele,
Primit și pe Vasile P. B.
nemis.

Ioan George Șeitan, „Semenicul“ - nov. 1979.

Am stat în genunchi și m-am încălzit la vatra paginei pe care, cu iubire și noblețe, mi-ați acordat-o.

Vă mulțumesc profund!

Am mulțumit și lui Cornel Ungureanu, tot azi. Și vă rog a transmite lui George Rusu (dacă nu cumva îndărătul semnăturii Vă ascundeți dvs!) alăturata scrisoare.

Între cele câteva prăznuiri (la cercul învățămîntului, „Tribuna“ recte asociația scriitorilor, cercul epigramiștilor) aceasta, cu pita și vinul de acasă, mi se pare cea mai caldă. Pîinea-idee și vinul cuvîntului.

Dacă vă mai prisosește, numărul acesta din revistă fiind pentru mine sărbătorească, aș fi bucuros să-l mai am în vreun exemplar.

N-am uitat de A. C. Popovici. Pe curînd!

Cu profundă stimă și prietenie,

Pavel Bellu

P.S.

Anexez articolul CORECTAT. P.B.

Cluj, 30 sept. '80

Stimate domnule George Rusu,

Luînd act, abia azi, de rîndurile dvs din „Semenicul“ - noiembrie 1979, cer permisiunea de a Vă mulțumi, - dacă strălucitei dvs risipe de gînduri și bunăvoință s-ar putea mulțumi.

De mult n-am mai gustat azima inimei, atît de caldă! Din grîu proaspăt, copt sub

simfonice gânduri. Aromele Iubirii au cotropit grîul. Miezurile lui sînt solare.

Îmi îngădui, totuși, cu umilință, să-mi înclin inima și condeiul.

Mulțumesc!

Mai e - sper - un deceniu al roadelor. Între 60 și 70 de ani, sper să coc diamantele chioare și să altoiesc coliba cu marmore. Cheile de boltă, rămase neterminate, revin generațiilor tinere.

Cu un sicriu de lemn nu pot bate toți vulturii pămîntului! Rămîie pradă și arcurilor noii generații.

Al Domniei Voastre, cu stimă și Iubire,
Pavel Bellu.

Cluj, 9 III.'81

Mult stimate domnule Jurma,

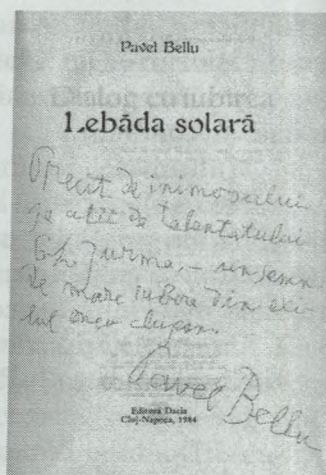
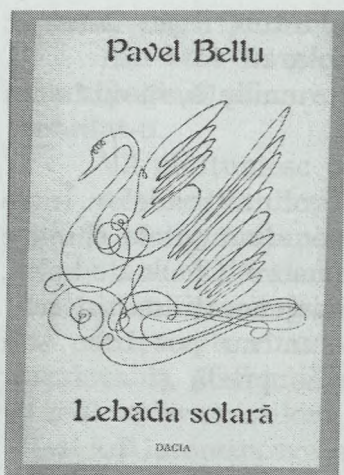
Din convorbirea, de acum opt zile, cu Ion Cocora, am înțeles că „Semenicul“ pe XII/80 e de mult pe picioare. Dar... n-a ajuns pînă la mine. Aud că n-a ieșit cum bănuiam. Totuși - se spune - „interesant“.

Vă rog să-mi trimiteți și mie două exemplare, dat fiind materialul cu Arghezi, pe care-l decupez.

Altfel, cum mai stați?

Vă mulțumesc și vă asigur de stima și afecțiunea mea, din totdeauna.

Pavel Bellu

Trimițînd volumul cu autograf, P. Bellu scrie, cu mîna stîngă, aceste rînduri, în 1984:

Cluj, sept. 26

Dragă domnule Jurma,

Trimit pe adresa dtale patru cărți, spre a evita coletele numeroase. La cultură, săptămîna asta, sînt ocupați cu „fiii Caraș-Severinului“.

Te rog, dă-le dta celor trei Oalldes, Someșan și Carmen Cornelia.

Mulțumesc!

Te îmbrățișez.

P.B.

Pavel Bellu
O scrisoare către CJCES, din prilejul
invitației la „Fiii județului“, ed. I

Cluj, 27 august 1984

Mult stimată tovarășă Carmen Cornelia
Grămadă,

Grav suferind de doi ani și nouă luni (paralizie bilaterală în urma unui accident cerebral vascular) am primit cu mare bucurie invitația județului meu de baștină. Dar eu, în septembrie, nu pot culege strugurii fericirii obștești, ci doar frunzele imaginare.

Totuși, în gînd, ridic vocala de aur a cupei, urînd tuturor sănătate.

După vreo douăzeci de ani, se pare, ați schimbat în bine culoarea întîlnirilor. Parcă, după acel lung marathon, cînd ne vedeam cu mulți din multe părți, am ajuns la o fază mai intimă. Fază firesc evolutivă, cînd – adunați în cerc restrîns – discutăm de noi și de-ale noastre. De nobis cum nobis.

Poate așa vom începe să punem căpăstru risipirii și dizolvărilor. Poate așa vom înțelege mai bine că pămîntul nostru e județul nostru. Ca părtaș din acest tot unic, inseparabil, numit România. Totodată, se va înțelege că nu există transplant spiritual. Ești și rămîi ceea ce te-ai născut. Adică popor.

Noi sîntem poporeni din Dacia de Vest. Din Dacia Ripensis. Am realizat noi sufletul Daciei Ripensis? În spirit, cum în metal, cărbune, grîu. Să ne întrebăm.

După cum nu există transplant de durată în medicină, nu există nici stări de conştiinţă „adaptabile“. Ci stări de conştiinţă raţională. Sîntem ceea ce sîntem şi nimic altceva. Sîntem adică o expresie universală a fondului atavic. Ne cunoaştem noi fondul atavic şi expresia lui universală? Să ne întrebăm! Pentru aceasta trebuie să ne retragem lîngă pămînt, ca să-i înţelegem gîndul, limba, filozofia.

Aşa sper că va fi întîia convorbire a „fiilor Caraş-Severinului“. Tuturor, calde urări obşteşti de pace şi bine.

Pavel Bellu

Scrisoarea poetei Viana Şerban, cu explicaţii

27 august 1984

Cluj Napoca

Mult stimată doamnă Cornelia
Carmen Grămadă,

Sînt soţia scriitorului Pavel Bellu, poeta Viana Şerban, şi doresc să clarific puţin situaţia soţului meu, care acum doi ani şi nouă luni a avut accident vascular cerebral, care i-a paralizat doar centrul vorbirii, nu şi creierul; mîinile şi picioarele. Cu mare chin l-am recuperat, încît

astăzi vorbește, mișcă și mâinile și picioarele, se ridică în picioare, dar încă nu pășește. Ne e frică la amîndoi să nu cadă. V-a scris cu mîna stîngă, degetele dela dreapta sînt încă foarte greoaie - v-a scris plîngînd, pentru că i-ar fi plăcut să se afle împreună cu o lume a lui, o lume a inimii pe care o poartă în suflet și să răspundă la invitația pe care cu atîta dragoste i-ați oferit-o. Poate în anii care or să vină, să se poată desprinde din patul suferinței lui și să fie prezent la viitoarele întîlniri la care o să-l invitați.

Cu prietenie și stimă,
Viana Șerban

Anul I   Sept. - Oct. - Noi. 1937   Nr. 10-11-12
**GENERAȚIA
 DE MĂINE**

REVISTA LITERARĂ

Abonare lunar

Preț: 10 lei

LVCEAFARVL

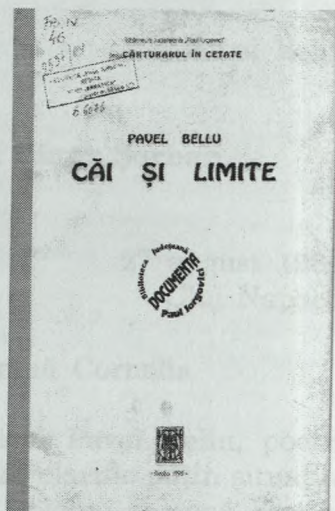
REVISTA CULTURALĂ, LITERARĂ ȘI ARTISTICĂ
 ȘEFULUI - GHEORGHE ȘTEFĂNESCU

ANUL III, Nr. 3-4

MARIE-JUNE 1937

Reviste și cărți în care a publicat Pavel Bellu

*Un documentar
 realizat de Biblioteca
 Județeană „Paul
 Iorgovici” - 1995*

POEME

Dintre textele trimise publicării în presa reșițeană tipărim aici câteva păstrate încă în manuscris.

Marele Tăcut – Murgu...

Ars dîrz – prapor de jărativ
în toate zările. Pașii tăi (flămînzii)
au mîncat toate cărările istoriei
și nu ți-a mai rămas decît
TĂCEREA. Cu ea te învelești; o bei
din cană. Umbli încălțat în tăcere,
nană Efta! De aceea poate nu te auzi
în veac. Pari un mort-viu...

Vezi? laudele de ieri: tăciuni. Oamenii:
umbre... Timpul spală totul, ca apa.
La Palermo, tîmpla lui Bălcescu luminează
groapa. Iar mai sus de Sarmisegetuza
Iancu, singur, vorbește cu frunza.
Se ceartă cu mierlele pentru zmeură; cu
stelele pentru lacrima mierii
El, marele împărat al Durerii.

Dar –
revoluții nasc numai zdrențăroșii!

Cei care poartă sub zdrențe o roză
(de pildă, o splendidă tuberculoză
sau un fluer de cenușă, ca Iancu).
Ori TU: deși ora e abia XIX.
Tu! care mîinîci umilință cu cărbuni;
pita de tuci, de la Bocșa...
Și – la blidul tăcerii, lingura și-o izbești
de lingura lui Horea și Cloșca.

Pavel Bellu

Iancu și brîndușele

Rug dur; umbră neagră, de mure...
Iată-mă iar în sufletul tău, pădure!
Venind din trecut... Poate ca Ulyse
pe o corabie roasă de griji; poate
ca Lisandru, după ce a încovoiat Asia
sub sabia. De unde să știi?! La Fîntînele
mi-a ros umerii cerul cu stele –
ca un viespar... Și singur sînt
cu luna de nenufar! Și-un delphic
vînt îmi șterge fruntea-cenușe, cu
un ștergar de brîndușe... Răcoros.

Lumea (altfel bine cioplită din bardă) e cam
pe dos: cine prinde în cer rădăcină
umblă cu creștetu-n jos. Cu ochii plini
de țărîină... Lumea bunioară-i grea de palate –
cu portaluri de bronz. Iancu - cerescul
are colibă tîrșul acesta frunzos;
norii acoperămînt... Subțirei.

- Surioară brîndușă, leagă-mi cîinele de
vînt la ușă! Mi-e somn... De sus
stele mă-mpung cu lănci șofranii.
Iarba crește din ochii lăncerilor
mei - și mi-am pus fluierul
căpătîi.

1975

Pavel Bellu

Testament

Groapa e un flaut cu găuri negre,
din care cînt fosforos. Tragedia mea
fie-vă soare, caligrafiat
cu litere de os. Testament lăcrămat,
fiecare literă în obuz o grăiescu;
să urcați tot mai sus, pe umerii albi
ai lui Bălcescu! Tusa mea
de ieri, aurie - s-a făcut
simfonie. Nesomnul meu de fiere
e căpătîiul vostru de miere.
Foamea am schimbat-o în pîine...
Mîncăți din fruntea mea! Oamenii
se hrănesc și cu gînduri.
Oamenii îmbracă pe spinare și o idee - ca mine;
și Ideea îi mistuie... În revoluție,
în scînteile ei - sînt eu, e Iancu,
și alte idei. Cînd zidiți, rumâni,
săpați aspru în minte: fundația
e toată oseminte.

1975

Pavel Bellu

La un pod de lumină

Clocot albastru. Clocot verde. Clocot
lumină... De fier, brațele
munteșlui. Dar duhul fluviului,
negîțuit. Demn
pășește în spațiul lui Apollon.

Și-a spălat picioarele, la podul
cu limbă de piatră. A zvîrlit
tărcata blană herculeană... Acum,
cu un colan de luceferi-megavați
îclină lira către Carpați:
– imn infinitului Elektron...

Toți cei crescuți din dumaticatul muzical
al lui Orpheu – pe urechea stîngă
sau dreaptă a zeului fluviu –
electronizîndu-și orice dubiu,
sînt *frați*:

Atîta timp cît va via
în apolinică împărăția
sa, *Tatăl Danubiu!*

Pavel Bellu

Dintr-un plic

Mult iubite Gh. Jurma,

Răspund solicitării dtale. Îți trimit 15 poeme unitare, din ciclul popular Ion Fărăsomn (14) și o evocare („Tinerețe orăvițană“). Inedite.

Publicistic trebuie să legat de un eveniment pretext. Iată-l: în nov. 1986 s-au împlinit 50 ani de la debutul meu editorial.

Poemele populare atestă legătura mea, de țăran, cu pământul Banatului. Sînt un omagiu adus țărîinii natale.

Adaug și o telegrafică notă bio-bibliografică.

Bate-le la mașină și revezi-le, te rog, atent.

În caietul de sală „Muntele cu 77 de inimi“, ai un portret, după care Comisarschi poate scoate un *desen simplissim*. (Sau altcineva).

Îți urez succes! Dacă vei izbuti, trimite-mi cinci exemplare. M. Godinova (Cornel Muller) și G.B. Albu (Giurcoviți Bojidar) n-au fost editați.

Te îmbrățișez,

P.B.

13.I.1987

Pavel Bellu

În noiembrie 1986, s-au împlinit 50 de ani de la debutul editorial al scriitorului.

Născut la 14 martie 1920, în satul Vraniuț, comuna Răcășdia, județul Caraș-Severin din părinți țărani, P.B. a făcut liceul la Oravița iar studiile superioare la Cluj-Napoca. Elev al lui Lucian Blaga, la care s-a licențiat în 1948.

A tipărit: *Candelabre albastre* (1936), *Flori de piatră* (1940), *Elogiu simplității* (1967), *Blaga în marea trecere* (1971), *Iancu și pajura. Capul din fântână* (1974), *Arhitectura gândului* (1977), *Fericita jale a Cumbriei* (1979), *Focul rece* (1982), *Lebăda solară* (1984).

A valorificat șapte piese de teatru, între care *Avram Iancu* (1977), *Muntele cu 77 de inimi* (1977).

Publicăm evocarea *Tinerete orăvițană* și parte din ciclul popular *Ion Fărăsomn*, care se constituie un omagiu adus țărâinii natale.

Tinerete orăvițană

Oraș sub codru – șarpe de granit
cu-obraz de var, cu lilieci, molizi,
după cincizeci de ani încă mă-aprinzi
cu poezia ta de jar mocnit.

Intrau în casă stîncile pe geam
(O, cleanțul nostru de uscat azur!)
luna de in (mai bălă ca o șvabă) o iubeam
la un izvor de piatră-vînat ciur.

Grădina cu castane de mîncare –
și lacul dublu de-un albastru verde
ne desvelea din cîrpe os de soare
(eram zei tineri fără de tenebre?)

Nu argățeaam vreun spațiu ori vreun timp;
seara-n oraș: fin, tei și crin...
Ne fugărea un cer plușat, de marochin,
cînd năvăleam cu flautele-n Olimp.

Pavel Bellu

ION FĂRĂ SOMN

1 *Lumească*

Bălo, fur de ochi și vis
te-am lotrit de un surîs.

Tu mă spînzură (de vrei)
De lumina din cercei
și mă răstignește-un pic
în rozalbul de la gît

să simt că îngheț și mor
sub ninsoarea sînilor.

2 *Scoarță*

Dodă, mi te văd din drum:
patru păsări țeși, din fum.

Toate cîntă (ca învinse)
în culori de ierburi stinse.

Tu în brîgle, ochi verzui,
nu poți inima să-mi pui?
Să mi-o țeși, să mi-o deșteși
cu dor grav de codri deși.

În blidoniu cu văpșele
pune și genele mele;
poate îi vedea cu ele.

3 *Grîne*

În lut răsturnat cu har
pita oacheșă-n hotar.

După un strănut de bură,
bobul stă cu frunza-n gură.

În oricîtul embrion
cucăie un mic cocon,

iar cînd neaua albă-l pierde
firu-aprinde lampa verde.

II

Vine Marte. Var de soare.

Saltă canura-n picioare.

În Florar e bobul sferic
oblojit cu întuneric.

Flueră vîntul-cristal,
spinul e universal;
fiecare bob egal.
(Nu-i zidit piramidal.)

4 *Cîmp*

Trandafir galben pe Cer,

cîmpul oarzăn, bob de fier
Și, sub cerul absolut,
lemnul pleacă la păscut.

Paște spic și scuiță boabe –
pită albă la noroade.
Sacii-munți. Grîul-nisip
cu-adîncimi de arhetip.

5 *Preste deal*

Preste deal, la doda-n vale
joacă-un bumb în lumănare.
Gîndurile-s singure;
para scade, sîmbure.

Ca-n zi albă la nămiezi,
mult te uiți, nimic nu vezi...

Lasă, dodă! Lasă, lasă.
Umblă stelele pe casă.
Și pe lăcrămatul țol
locul n-o rămîne gol.

6 *Argat*

Bălo, cînd e pe-nserat,
lasă-mă să-ți fiu argat.

A mea inimă să-ți mute
pernele de lacrimi ude;
să-ți usuc într-un băgrin
și ciupagul de suspin

iasă dintr-o lacrimă
să-ți frământ o azimă
și pe un vârgat peșchir,
să cinăm un trandafir.

Numai, bălo, ține-mă
de argat la inimă.

7 *Melc*

Melc, melc-codobelc,
turn de var urcat pe cerc,
ce simbol duci în spinare
printre ierburile-amare?

Ieși din broșe gurguet -
hieroglifă-n Eghipet.
Îmbumbat în aur sec,
scrii viața ce-o petrec?

Melc, melc-codobelc
turn de var urcat pe cerc...

8 *Lotroane*

Mult mă ceartă și mă pierde
ochiul de migdală verde.

Tu, lotroane de muiere,
de ce dai cu două pere?

Nici la gene nu-ți ajung
spinii din ciupag mă-mpung.

9 Mărțișor

Steaua sus, de catifea
trece acul prin perdea.
Pînză aspră de lăor
cu fir gros, la Mărțișor.

Steauă verde, fată fa,
lasă-mă să dorm așa
în grădina mea munteană,
cu un spin de lună-n geană.
Vîntul bîzîie (în gard)
printr-un os de flaut spart.

10 Lasă lumea

Petro, lasă-mă să-ți pup
vena care bate-n gît.

Cînd prin părul tău bălai
bate-un vînt äieziș din rai,
oblu tai drumul spre tine
prin buraticul de-albine.

Unii ne privesc cîinește,
gura-petice bîrfește...
Lasă lumea să vorbească!
Ea nu poate să cunoască
fagurul ce-l legumim,
crinu-n care zăbovim.

11 Și-astă noapte

Și-astă noapte nu fu noapte,
fu un cer de pietre sparte.
Vîntul beat, sughițînd tare
și un pai de lumînare.

Mi-ai fost, dodă, astă noapte,
jumătate vis și moarte;
ochii vineți, trup velin,
moarte altoită-n crin.

Și-un surîs busuiocat
m-a ucis și m-a-nviat.

12 *Ceramică dacă*

Prin trifoiul mov, sub scorburi
săpălim pierduți la cioburi.
Din fost marele Acuși
vînăm amfore, cenuși.

Sar în ochi bani verzi, păpuși...

Dar eu, orb, mai dîrz mă caut
prin spărturile de flaut –
notă-n cîntecul *cellalt*.
Și, deodată, dau de-un ol
știrb. Din timpul știrb și gol.

Îl ridic surîzător,
tremurînd – și mirioi.
Oare-i un bețiv băut?
Fumegă mesaju-n lut.

Cîrlionț S melodiât,
lîngă O-ul Tot, mirat
că nu știm citi pe X
veșniciilor prefix...

13 *Permanențe*

Veacuri ne-au robit, incerte.
Aur: numai frunza verde.
Ne-a rămas cu ștreangul,
Semn,
poarta scrijelată-n lemn.

Oluri și împiestrături –
după cei ce-au ars păduri.
Fără turme, fără vite
doar izvoare despletite...

Oameni și cetăți au ars;
dar CENUȘA ne-a rămas.

14 *Ion Fărăsomn*

Mult mi-e somn, și-aș vrea să dorm
pe o inimă de om.
Mult mi-e somn în Ieri și-n gînd
sub luceafărul bolînd.

Mult mi-e somn să cad în fin
pe gurguiul unui sîn
și în verde să îndur
avalanșele de-azur.

Pavel Bellu

Mult iubite
domnule Jurma,

Ai, te rog, marea bunătate:

1) Elimină din ciclul *Ion Fărăsorn* poemele micuțe: „Lumească” și „Lotroane”. Aceasta pentru a da consistență ciclului. Cele două, citate, sînt descărnate în raport cu celelalte.

2) Reproduc, sper mai clar, un fragment prost caligrafiat, din „Ceramică dacă”:

Cîrlionț S, melodiatic
lîngă O-ul Tot, mirat
că nu știm citi pe X,
veșnicilor prefix.

3) În rest, n-am nimic.

4) Dacă dta ai ceva, întreabă-mă.

Scuză-mă! Sînt bolnav. Tușesc cumplit de șapte zile.

Cu stimătoare iubire,
P-B

24.I.1987

Dimineață sudică

Roze cu gîtul lung se uită
prin umărul casei. Într-un migdal
două columbe ciugulesc
grăunțele sărutului.

A căzut blidul soarelui prin spărtura
de frunze? Nu.
O fată își trece frunzișul părului
de pe un umăr pe altul.

Dinții pieptenului sparg cînepa luminii.
Unde calcă, buzele ierbii îi vînează călcîiul.

Cine n-ar arvuni o statuie săracă? –
Dar seara, cînd luceafărul se împiedecă
în cenuși, ea își îmbăiază petele
în undele inocenței.

Pavel Bellu

PAVEL BELLU

POEMELE ADEVĂRULUI

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ „PAUL IORGOVICI” - Reșița
1995

*Pagini dintr-o broșură realizată de Biblioteca
Județeană „Paul Iorgovici cu inedit de Pavel
Bellu*

Paeme despre Adevăr
= = = = =

1.

Cînd ai înțeles că esti una cu ^Ttotul,
cînd ai înțeles că marea și micul
sunt egale,
cînd te-ai înțeles pe tine însuți,
ai înțeles Totul.

Cu cît înțelegi mai mult,
esti mai umil.
Retrăgîndu-te în interior,
invențezi,
Cel umil stă în Capul masei,
fiind și el slujitor, pe tot.

Laudele îl jignesc.
Numai tăcerea înțeleghătoare
e crucea adevărului.

∞

Despre adevăr
= = = = =

Nimeni nu-ți poate dăruia Adevărul.

Poți fi îndrăgostit,

poți ține muntele Adevărului —

dar fiecare are muntele pentru sine.

Adevărul nu poate fi dăruit,
chiar dacă ai fi răstignit din ars.

Fiindcă noi căntăm în afară
cea ce este în noi.

Așa va fi și în Ceruri:

pretutindea: înfinite tăceri...

De aceea eu nu mă mai multumesc

cu jumătăți de măsură!

Sparg simburile curintelor,

și mă taca anului

și despic fruntea mea în două.

Dar, vai! nu găsesc

degit tot tăcere,

și lacrimi...

of

MĂRTURII

Umbra lui Blaga și Banatul

Eseul meu, *Blaga în marea trecere* (editura Eminescu, 1970), purta inițial titlul „Lucian Blaga și Banatul“, după un model bucovinean: „Eminescu și Bucovina“. O carte despre Blaga în 1970 era, firește, o aventură spirituală. Opera sa îndura aprecieri tăios controversate – și „Contemporanul“ publica, in extenso, considerații acidulate, relative mai ales la filosofia poetului. După o apreciere luminoasă a lui M. Ungheanu (*România literară*), eseul nostru a îndurat lovituri concentrice, firești în climatul orei de atunci. Blaga nu era încă „rumegat“ – și umbra lui, la nici zece ani de la moarte, nu avea consistența Marilor Umbre...

În orice caz, cartea noastră (întîia despre viața și opera lui Blaga, după 1944!) a tăiat o breșă în zidul de rezistență cu care era învelit numele poetului. Ea fusese scrisă în 1968, cînd adiau lumini favorabile poetului, deși la apariție, climatul se învolburase.

Neașteptate mutații s-au petrecut însă în următorii șapte ani! – Scriitorul a cunoscut o avalanșă de aprecieri, exploatîndu-se publicistic pînă și exercițiile sale de stil din perioada predebutului; exerciții adesea cenușii, jenante...

Blaga se ferea de ciorne, datorită unei sfeli specifice: să nu se vadă urmele de atelier. Dacă ar fi știut că urmașii vor scotoci toate buzunarele sufletului său și vor exploata orice pășită, probabil și-ar fi vînat și distrus vizatele caligrafieri din vremea studenției și a risipei romantice. El nu ținea decît la ceea ce considera *definitiv* realizat – și solicita să fie comentate numai formele definitive.

Personal am respectat această legitimă dorință a poetului și m-am ferit și de aprecieri oblice și de versantele otrăvite ale operei, spre a nu-i ciobi superbe lumini. Publicul era interesat de opera sănătoasă a *gînditorului* – și mi s-au părut total inoportune opiniile „mele” despre Blaga, viziunile „mele”, originalitatea „mea”, cum se procedează după unele năravuri de catedră.

În felul acesta eseul a devenit imn închinat FRUMUSEȚII. L-am scris de la 1 ianuarie pînă la 2 iunie 1968, total despuiat de ambiții personale. Urmînd doar solicitarea insistentă și neașteptată a doamnei Blaga: „Domnule Bellu, te oblig cu limbă de moarte să scrii despre Lucian!” Toate încercările mele de eschivare s-au izbit de hotărîrea sa cvasihipnotică. (Nici azi nu bănuiesc *de ce* s-a îndărătnicit să scriu *eu*, care am fost și mai sînt anonim!)

Probabil fiindcă aveam oarecari rădăcini cu Banatul și mă pregustasem din marile tăceri ale poetului...

Dar, în definitiv, ce avea L. Blaga cu Banatul? – Majoritatea zdrobitoare a comenta-

torilor nu reținuse că doamna Cornelia Blaga era fiica lui Coriolan Brediceanu, soră cu ministrul Caius Brediceanu și cu eminentul muzician Tiberiu Brediceanu. Nu cunoșteau viața lugojană a poetului, nici raporturile sale sufletești cu Banatul. Într-un interviu anterior, tot în *Semenicul*, am precizat în ce condiții a ajuns Blaga «lugojan» și cum a fost ajutat de Brediceni: ca om și creator. Nu repet. Cine are nevoie de amănunte să scormonească în carte – și, mai ales, să procedeze la lecturarea judicioasă a *faptelor*, nu a miturilor literare.

N-am afirmat niciodată că Blaga ar fi fost «lugojan» sau «lugojenizat», ci doar că a îndurat influențele creatoare ale mediului lugojan. Ineditul acestor influențe Banat – Blaga și Blaga – Banat a fost pentru unii sare-n ochi. „Tot ce am scris după Lugoj a fost în esență gândit la Lugoj“, mi-a mărturisit poetul. Un apreciat critic literar m-a izbit peste degete și mi-a spus doctoral: „chiar dacă ar fi afirmat Blaga așa, să nu-l credem!“ – Dar, și mai supărați, mi s-au părut confrății ardeleni care abia după șapte ani, prin pana lucidă a lui Ion Vlad, au rostit o justă apreciere. (Nici o recenzie, nici o cronică, exceptând pe Petru Poantă în ziarul „Făclia“ din Cluj, în 1970!)

Să recapitulăm: în primăvara anului 1924 Lucian Blaga s-a mutat la Lugoj. Acolo, în luna iulie, Caius Brediceanu a cumpărat „via nouă“ – și, în „casa de la vie“, poetul a scris vreo trei ani. În vacuitatea de azur a viei, vecin cu stelele și tăcerea, din primăvară pînă în toamnă, Blaga

a conversat cu Nemărginitul. Tonifiantă, viața Lugojului l-a vindecat fizic (t.b.c.!) și psihic. Ce a găsit Blaga în orașul de pe Timiș? – O tradiție culturală cu notă europeană. Era acolo viața gândirea lui Alexandru Mocioni și A.C. Popovici; viața era muzica lui Vidu și Tiberiu Brediceanu; Traian Grozăvescu mai venea, în vacanțe, să cânte pe deal, – iar „tînărul“ Aurel Ciupe, urmînd lui Virgil Simonescu, picta tăbăcăriile și malurile cu stînjenei. De la Arad și Timișoara mai veneau Ladea și Aron Cotruș. De la București, cumnatul Adrian Maniu. La Timișoara se tipărea revista trilingvă „*Banatul*“, iar construirea unui teatru local și a unei universități bănățene era în proiect avansat... Tot atîtea speranțe pentru viitorul dramaturg și pentru viitorul cadru universitar, care se visa Blaga. Asta, pînă în 1926, cînd noul stat român și-a modificat proiectele culturale – și Blaga, cu ajutorul Bredicenilor, s-a dedicat carierei diplomatice.

Ce și cum a scris Lucian Blaga la Lugoj este consemnat de mîna poetului, lapidar, în „*Cartea de la via*“, un fel de cronică începută în 1895 (anul nașterii lui Blaga!) de către poetul Victor Vlad-Delamarina, văr primar cu Cornelia Blaga. Cartea se află în păstrarea familiei Brediceanu. Mie mi-a pus-o la dispoziție Tiberiu Brediceanu. Acolo poetul notează: „7.VI.1925. Am isprăvit *Daria*, dramă în patru acte. La via, sub castanul din mijloc. L. Blaga“... (vezi Blaga în marea trecere, pg. 157) În 23 iunie 1925, Blaga precizează: „Am terminat *Învierea*, pantomimă în patru tablouri. Ar fi de dorit ca muzica, ce-o va face

Tiberiu, tot aici să se desăvîrșească.“ (idem, 154) În adevăr, Lucian Blaga și Tiberiu Brediceanu parcă lucrează pe întrecute. La 8 august 1926, Tiberiu notează: „*Mă reîntorc la Brașov după cinci săptămîni de recreare la vie și terminînd aici al VI-lea caiet de «jocuri» și al VI, VII, VIII și IX caiet de «Doine și cîntece».*“ La 17 septembrie 1926, consemnează victorios și L. Blaga: „*În această grădină am scris și isprăvit drama **Mesterul Manole***“... (ibidem, pg. 155)

Nu considerăm oportună repetarea aprecierilor și amănuntelor din eseul nostru. Azi Blaga a devenit bun cotidian – și aproape nu-i eseu ori articol despre artă în care să nu se presare și cîteva fire din Blaga, ca dintr-o iarbă aromată, bună la orice...

Aș vrea să subliniez că Lucian Blaga a păstrat durabile raporturi și cu Banatul modern, printr-o serie de prieteni, între care sculptorul Romul Ladea și istoricul Const. Daicoviciu. Curios: în Banat, din totdeauna, a fost trează o bolovănoasă conștiință *dacă*. Au remarcat-o nu numai Eftimie Murgu, B.P. Hasdeu și N. Iorga, dar și istoricii noi, între care cei doi Daicoviciu: Constantin și Hadrian. L. Blaga a îndurat, se pare, o notă de spiritualitate „*dacă*“ și prin bănățeanul C. Daicoviciu. Sînt cunoscute drumurile lor la Grădiște, în duhul lui Zamolxe și al universalismului românesc. Bănățenii, avem impresia, au nutrit elogiile pentru „*dacism*“ și s-au postat cu oarecari rezerve față de implantul roman. Din considerente, pe care nu-i cazul să le tratăm noi și, mai ales, aci.

În orice caz, în Banat Umbra lui Blaga
este acasă. Cum, de altfel, casă i-e tot
Hinterlandul carpatic, fără excepție.

Pavel Bellu

(Text scris de mână cu creionul, ca și
alte corespondențe ale lui Pavel Bellu)

Cuprinsul

ISTORIA SAU TRAGICUL SENIN:	
PAVEL BELLU	5
O POSIBILĂ BIBLIOGRAFIE	17
LISTA CĂRȚILOR PUBLICATE	18
Opinii despre cărțile apărute (extrase)	19
PORTRETE ÎN LEMN	45
Virgil Birou	46
Ilie Ienea	48
Stoica de Hațeg	50
Al. Mocioni – diamantul cultural	53
Vasile Nemiș și profilul unei cărți	56
CORESPONDENȚE	59
POEME	99
Marele Tăcut – Murgu	99
Iancu și brîndușele	100
Testament	101
La un pod de lumină	102
Dintr-un plic	103
Tinerete orăvițană	105
Ciclul ION FĂRĂSOMN	106
Dimineața sudică	114
MĂRTURII	118
Umbra lui Blaga și Banatul	118

10 RON

047755 eBibliophil

PERSONALITĂȚI CULTURALE DIN CARAȘ-SEVERIN

Între personalitățile culturale ale Caraș-Severinului se impune – prin poezia, proza și dramaturgia sa – scriitorul Pavel Bellu. E un reprezentant al literaturii bănățene din perioada interbelică și de după război, interesat profund de specificul manifestărilor bănățene. Cartea de față cuprinde un profil al scriitorului, referințe bibliografice, eseuri, scrisori, versuri ale poetului, dar și alte documente care dau o imagine a acestei personalități în istorie și în actualitate.

SEVERIN PERSONALITĂȚI CULTURALE DIN CARAȘ-SEVERIN PERSONALITĂȚI CULTURALE DIN C